

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ลำดับเหตุการณ์ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี

ลำดับเหตุการณ์ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี

การเกิดขึ้นของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีสามารถสืบสาวย้อนกลับในอดีตไปได้ถึง การเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในทวีปเอเชียของพระศาสนจักรตั้งแต่ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 การแพร่ธรรมแต่เดิมนั้นไม่ว่าจะมาจากคณะโดมินิกัน คณะฟรังซิสกัน หรือคณะเยซูอิตล้วนถูกส่ง มาโดยกษัตริย์ของโปรตุเกสหรือสเปน เพราะทั้งสองประเทศในฐานะมหาอำนาจในสมัยนั้นได้รับ อภิสิทธิ์จากพระศาสนจักรที่เรียกว่า “ปาโดรอาโด” (Padroado) ปาโดรอาโดคือสิทธิอุปถัมภ์ศาสนา ที่ทำให้ประเทศมหาอำนาจที่ใช้กองทัพเรือสามารถเข้าครอบครองดินแดนใหม่ ๆ นั้นมีความชอบ ธรรมในการเผยแพร่ศาสนา (สภาพมุขปาถหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย, 2550, หน้า 20)

พ.ศ. 2101 (ค.ศ. 1558) หลังจากที่ยกกองทัพโปรตุเกสได้เข้ามายึดครองมะละกาแล้ว โดย อาศัยสิทธิอุปถัมภ์ศาสนาปาโดรอาโดมะละกาได้รับการยกขึ้นเป็นสังฆมณฑลในปี พ.ศ. 2101 และต่อมากลายเป็นศูนย์กลางในการแพร่ธรรมของภูมิภาคตะวันออก โปรตุเกสส่งสงฆ์ธรรมทูตไป ยังประเทศที่ถือเป็นยุทธศาสตร์การแพร่ธรรม ได้แก่ โคชินจีน (ประเทศเวียดนาม) จีน และญี่ปุ่น การแพร่ธรรมของคริสต์ศาสนาในสมัยนี้สอดคล้องกับการเข้ายึดครองดินแดนตะวันออกของ โปรตุเกส แต่ในกรณีครองดินแดนโปรตุเกสหวังควบคุมเส้นทางการค้ามากกว่าที่จะยึดเป็นอาณานิคมโดยตรง (ธีรพล กอบวิทยากุล, ม.ป.ป., หน้า 8 -16)

พ.ศ. 2119 (ค.ศ. 1576) ในขณะที่สังฆมณฑลมะละกาได้รับการสนับสนุนจากกองทัพ โปรตุเกส มาเก๊าซึ่งอยู่ภายใต้การยึดครองของโปรตุเกสก็ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสังฆมณฑลใน วันที่ 23 กุมภาพันธ์ มาเก๊าถือว่าเป็นประตูสู่เมืองจีนของธรรมทูตคณะเยซูอิต (ธีรพล กอบวิทยากุล, ม.ป.ป., หน้า 16)

พ.ศ. 2165 (ค.ศ. 1622) หลังสังคายนาแห่งเตรนต์ทางกรุงโรมโดยพระสันตะปาปา เกรโกรีที่ 15 ได้ทรงสถาปนาสมณกระทรวงเผยแผ่ความเชื่อ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าโปรปากันดา ฟิเด (Propaganda Fide) การจัดตั้งสมณกระทรวงเผยแผ่ความเชื่อก็เพื่อตั้งอำนาจการแพร่ธรรม กลับคืนมาอยู่ในมือของพระศาสนจักร เนื่องจากพบว่าอำนาจการแพร่ธรรมจริง ๆ กลับตกไปอยู่ใน มือของประเทศโปรตุเกสหรือสเปนแต่เพียงฝ่ายเดียว ลักษณะเช่นนี้ทำให้งานแพร่ธรรมปะปนไป กับลัทธิอาณานิคมที่มุ่งแสวงหาประโยชน์ทางการค้า สมณกระทรวงที่ตั้งขึ้นมาใหม่นี้จะ ทำหน้าที่เผยแพร่ศาสนาโดยตรง ดังนั้นในสมัยนี้จึงเกิดคำว่า “มิสซัง” (Mission) ขึ้นมาซึ่งหมายถึงการ ส่งผู้แทนของพระสันตะปาปาออกไปทำงาน (ธีรพล กอบวิทยากุล, ม.ป.ป., หน้า 18)

คณะเยซุอิตเป็นธรรมทูตคณะแรกที่เข้ามาเผยแผ่ศาสนาในเอเชียโดยมุ่งเป้าหมายไปที่ประเทศจีนกับญี่ปุ่นเป็นสำคัญ แต่หลังจากถูกขับไล่ออกจากญี่ปุ่น คณะเยซุอิตจึงได้ย้ายไปในประเทศเวียดนาม และเริ่มดำเนินการเผยแผ่ศาสนา โดยมีบาทหลวงฟรานเชสโก โบซูมิ เป็นหัวหน้าคณะ การทำงานได้ประสบความสำเร็จอย่างดียิ่งภายใต้การอุปถัมภ์ของกษัตริย์โชวว ดังนั้น คณะเยซุอิตจึงได้ตัดสินใจตั้งเวียดนามเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่ศาสนาอีกแห่งหนึ่งในเขตดังกล่าว งานเผยแผ่ศาสนาในเวียดนามถูกมอบหมายให้กับบาทหลวงฟรังซิสซ็อลเล็ชานเดอร์ เดอ โรดส์ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน

พ.ศ. 2170 (ค.ศ. 1627) บาทหลวงได้โปรดศีลล้างบาปแก่ชาวพื้นเมืองถึง 6,700 คน แต่เมื่อการทำงานเผยแผ่ศาสนาเริ่มได้ผลกลับถูกกษัตริย์ตริณดริงแห่งราชวงศ์ตริณห์ขับไล่ออกจากดังกล่าว สาเหตุเบื้องหลังของการเริ่มเบียดเบียนคริสต์ศาสนาในเวียดนามก็คือ หลังจากที่พวกขุนนางตระกูลตริณห์ โดยได้ขึ้นครองราชย์แทนราชวงศ์เล ในปี พ.ศ. 2183 แล้ว กษัตริย์ตริณห์ก็ประกาศตัวเป็นศัตรูกับคณะเยซุอิต เนื่องจากเห็นว่าคณะเยซุอิตได้รับการสนับสนุนจากราชวงศ์เล นอกจากนี้ ราชวงศ์ตริณห์ยังเห็นความจำเป็นที่ต้องปราบปรามขุนนางตระกูลเหงียน ซึ่งได้รับมอบอำนาจจากราชสำนักให้เป็นรัฐบาลท้องถิ่นปกครองมณฑลโคชินจิ้นด้วย แต่ข้าหลวงตระกูลเหงียนไม่พอใจที่ตระกูลตริณห์เข้ามามีอำนาจในราชสำนักและแข็งข้อ ไม่ยอมฟังคำสั่งตระกูลตริณห์ คณะเยซุอิตซึ่งทำงานในมณฑลโคชินจิ้นก็ถูกมองจากราชวงศ์ตริณห์ว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตระกูลเหงียน (มุสดี จันทวิมล, 2541, หน้า 11)

ตามความเป็นจริงแล้วตระกูลเหงียนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคณะเยซุอิตเฉพาะในช่วงแรก เนื่องจากตระกูลเหงียนต้องการความช่วยเหลือจากคณะเยซุอิต เพื่อต่อสู้กับตระกูลตริณห์ ในครั้งนั้น ทั้ง ๆ ที่ใจจริงแล้วตระกูลเหงียนก็ไม่ชอบศาสนาคริสต์เป็นอันมากเช่นกัน การสู้รบช่วงชิงอำนาจระหว่างราชวงศ์ตริณห์ ซึ่งปกครองอยู่ในดังกล่าวและตอนเหนือของอันนัม กับราชวงศ์เหงียน ซึ่งปกครองอันนัมตอนใต้และโคชินจิ้นได้กินเวลากว่าครึ่งของคริสต์ศตวรรษที่ 17 (ตั้งแต่ พ.ศ. 2163-2217) แต่ราชวงศ์ตริณห์ก็ไม่สามารถปราบเหงียนได้สำเร็จ เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเป็นอุปสรรคในการสู้รบ (มุสดี จันทวิมล, 2541, หน้า 11)

เราจะพบว่าความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศเวียดนามเป็นสาเหตุเบื้องหลังที่นำไปสู่การเบียดเบียนศาสนา เนื่องจากในที่สุดแล้วทั้งราชวงศ์ตริณห์และราชวงศ์เหงียนต่างก็มโนโยบายเบียดเบียนศาสนาคริสต์ กลุ่มคริสตชนที่ได้รับการเบียดเบียนมากที่สุด ได้แก่ คณะธรรมทูตตะวันตก โดยเฉพาะคุณพ่อชาวโปรตุเกส และพวกเวียดนามที่นับถือคริสต์ ตัวอย่างเช่นกษัตริย์เหงียนวูแห่งราชวงศ์เหงียนได้สั่งห้ามไม่ให้สอนศาสนาคริสต์ รวมทั้งยังฆ่าชาวพื้นเมืองหลายคน

นับถือศาสนาคริสต์ เนื่องจากกษัตริย์เห็นว่าไม่ได้รับการช่วยเหลือจากคริสตชนในการทำสงครามในด่งเกีย

พ.ศ. 2173 (ค.ศ. 1630) จากการเผยแพร่ศาสนาของคณะเยซุอิตในเวียดนามเป็นเวลา 25 ปี มีผู้ประเมินว่าอาจมีผู้รับความเชื่อไม่ต่ำกว่า 300,000 คน แต่คนที่กล้าแสดงตัวว่าเป็นคริสตชนโดยการล้างบาปมีเพียงประมาณ 190,000 คน เนื่องจากกลัวการเบียดเบียนศาสนา ในการเผยแพร่ศาสนาหรืองานอภิบาลต้องทำกันอย่างลับ ๆ โดยมีให้ทางการรู้ บาทหลวงคณะเยซุอิตที่มีศูนย์กลางการแพร่ธรรมที่มาเก๊าเข้ามาในประเทศเวียดนาม โดยต้องปลอมตัวเป็นพ่อค้ามาค้าขายกับเรือสินค้าของพวกเขาไปรตุเกส

พ.ศ. 2205 (ค.ศ. 1662) มีพระสงฆ์พื้นเมืองฝรั่งเศสรวมตัวกันก่อตั้งคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีสขึ้นในปี พ.ศ. 2203 เพื่อทำงานเผยแพร่ศาสนาในดินแดนต่าง ๆ ของโลก โดยตรง สมณกระทรวงเผยแพร่ความเชื่อได้มอบหมายให้คณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีสมาทำการเผยแพร่ศาสนาในตะวันออกไกล คณะมิสซังต่างประเทศจึงได้ส่งพระสังฆราช 3 องค์มาเป็นผู้แทนของพระสันตะปาปาในประเทศจีน โคชินจีน และด่งเกีย คณะธรรมทูตดังกล่าวได้เดินทางเข้ามาทางเมืองมะริด เพื่อเตรียมการไปเผยแพร่ศาสนาในประเทศเป้าหมายทั้งสามแห่งดังกล่าว แต่เนื่องจากได้ข่าวว่ามีการเบียดเบียนศาสนาในประเทศเหล่านั้น คณะธรรมทูตจึงต้องพำนักอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาไปก่อนเพื่อรอเวลาเข้าประเทศจีน โคชินจีน และด่งเกียอีกครั้งหนึ่ง ผลที่ตามมาก็คือทำให้คณะธรรมทูตต้องอาศัยอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาเกือบตลอดอายุการทำงานของท่าน เมื่อเข้ามากรุงศรีอยุธยา คณะธรรมทูตได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงเล็งเห็นประโยชน์ของคณะธรรมทูตฝรั่งเศสในการต่อต้านอิทธิพลของฮอลันดาและหวังทำการค้ากับประเทศฝรั่งเศส เมื่อได้สร้างความสัมพันธ์ทางการทูตกับฝรั่งเศส ดังนั้นพระนารายณ์ฯ จึงต้อนรับการเข้ามาของคณะธรรมทูตของมิสซังต่างประเทศเป็นอย่างดี (พลาคิย สิริธัญกิจ, 2547, หน้า 793; เสรี พงศ์พิศ, 2527, หน้า 23-24; วิกตอร์ ลาร์เก, 2539, หน้า 7)

งานธรรมทูตของคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีสในกรุงศรีอยุธยาครั้งแรกเป็นการเยี่ยมเยียนอภิบาลคริสตชนต่างชาติและโปรเตสแตนต์ล้างบาปได้เฉพาะเด็กไทยที่ใกล้จะตาย ดังนั้นในสมัยนั้นคณะธรรมทูตจึงมีคริสตชนที่ต้องอภิบาลเพียง 150 คน โดยมีวัดเล็ก ๆ 2 แห่ง อยู่ในค่ายชาวเวียดนามและค่ายญี่ปุ่น ปัญหาที่เกิดขึ้นในการเผยแพร่ศาสนาช่วงแรกนั้นเป็นเรื่องความขัดแย้งภายในศาสนาคริสต์ด้วยกัน ความขัดแย้งดังกล่าวเกี่ยวพันกับการเมืองระหว่างมหาอำนาจ คือ ปัญหาระหว่างโปรตุเกสกับฝรั่งเศสที่แสดงออกมาผ่านเป็นความขัดแย้งระหว่างเยซุอิตกับคณะ

มิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส (วิทยาลัยแสงธรรม, 2533, หน้า 27; เสรี พงศ์พิศ, 2527, หน้า 27) กล่าวคือคณะเยซุอิตนั้นถือว่าตัวเองได้เริ่มทำงานเผยแผ่ศาสนาในประเทศไทยก่อนคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีสที่เข้ามาทำงานธรรมทูตอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2212

ส่วนในประเทศเวียดนามนั้น การเบียดเบียนศาสนาที่ดำเนินมาตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 ได้เพิ่มระดับความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ในสมัยพระเจ้ามินห์หวงหรือเหงียนฟุกจือ มีการเบียดเบียนศาสนาจนคริสต์ชนเวียดนามเสียชีวิตไปถึง 80,000 – 130,000 คน มาจนถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 คริสตชนไม่สามารถทนได้อีกต่อไปกับการข่มเหงรังแกของรัฐบาล การเผาโบสถ์และการจับส่งฆรรณทูตขังคุกได้ ดังนั้นจึงหนีออกประเทศเวียดนามมายังสยามประเทศ คริสตชนเหล่านี้ได้เดินทางจากอันนัม ดังเกีย และโคชินจีน ซึ่งอยู่ทางใต้สุดของเวียดนามโดยใช้เส้นทางบกและต่อทางเรือเข้าสู่อ่าวไทย ผู้อพยพดังกล่าวได้เข้ามาตั้งฐานที่กรุงศรีอยุธยาและจันทบุรีตามลำดับในสมัยพระนารายณ์ ๑ เป็นต้นมา (มุสตี จันทวิมล, 2541, หน้า 23; ัญญาทิพย์ ศรีพนา, 2548, หน้า 13)

การที่คริสตชนเวียดนามเลือกเดินทางอพยพแบบหนีร้อนมาพึ่งเย็นมายังประเทศสยามเนื่องจากมองว่าสยามเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีเสถียรภาพ อุดมสมบูรณ์ และเป็นที่ที่อาศัยอยู่อย่างสงบสุขได้ จากการที่สมเด็จพระนารายณ์ ๑ ทรงมีนโยบายเปิดประเทศ เพื่อส่งเสริมการค้าต่างประเทศโดยการเจริญทางพระราชไมตรีกับนานาประเทศ รวมถึงการให้เสรีภาพทางศาสนาทั้งต่อชาวสยามและชาวต่างชาติที่เข้ามาอาศัย (มุสตี จันทวิมล, 2541, หน้า 22; ัญญาทิพย์ ศรีพนา, 2548, หน้า 13)

พ.ศ. 2210 (ค.ศ. 1667) พระสังฆราชลาม็อตและพระสังฆราชปัลลีโอได้ใช้วิธีการทูตเพื่อเผยแผ่ศาสนา คือวางแผนหาทางให้กษัตริย์หลุยส์ที่ 14 ของฝรั่งเศสส่งทูตมาเมืองไทยเพื่อทำการค้า โดยหวังว่ากษัตริย์หลุยส์ที่ 14 ในฐานะที่เป็นคริสตชนที่เคร่งศาสนาที่จะชักจูงพระนารายณ์ ๑ ให้นับถือศาสนาคริสต์ เพราะเมื่อพระนารายณ์ ๑ เป็นคริสต์แล้ว ประชาชนไทยก็จะเป็นตามอย่างง่ายดาย เจตนาของพระสังฆราชทั้งสองอาจเป็นเหมือนดั่งเช่นที่จักรพรรดิคอนสแตนตินได้หันมานับถือคริสต์ และประกาศให้ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาประจำอาณาจักรโรมันมีในคริสต์ศตวรรษที่ 4 อันมีผลให้ศาสนาคริสต์แพร่หลายไปในยุโรปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นพระสังฆราชปัลลีโอจึงได้เดินทางไปเฝ้าพระสันตะปาปาและพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 เพื่อเสนอแนะให้ฝรั่งเศสเจริญสัมพันธไมตรีกับไทย พระสังฆราชปัลลีโอเดินทางกลับถึงเมืองไทยในปี พ.ศ. 2216 (ค.ศ. 1673) พร้อมกับพระราชสาส์นของพระสันตะปาปาและพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 พระราชสาส์นทั้ง 2 ฉบับมิได้กล่าวถึงการเปลี่ยนศาสนาแต่อย่างใด กลับมีใจความเพียงขอพระทัยกษัตริย์ไทยที่เอื้อเฟื้อต่อบรรดาธรรมทูตและชาวคริสต์ในประเทศไทย การกระทำดังกล่าวได้สร้างความพอพระทัยแก่พระ

นารายณ์ ๑ เป็นอย่างยิ่ง และได้ทรงพระราชทานที่ดินสร้างบ้านและสร้างวัดให้แก่คณะธรรมทูตในกรุงศรีอยุธยา (เสรี พงศ์พิศ, 2527, หน้า 41-43)

เมื่อได้ข่าวว่าพระเจ้าแผ่นดินเวียดนามให้โอกาสคณะธรรมทูตเผยแพร่ศาสนาได้ พระสังฆราชลามือตซึ่งมีตำแหน่งเป็นพระสังฆราชเวียดนาม จึงคิดเดินทางจากประเทศไทยไปเวียดนาม แต่พระนารายณ์ ๑ ไม่ประสงค์ให้สังฆราชลามือตไป เพราะพระองค์ต้องการให้ช่วยงานสร้างสัมพันธไมตรีระหว่างสยามกับฝรั่งเศสต่อไป พระสังฆราชลามือตและบิสิลจึงต่อรองกับพระนารายณ์ ๑ ว่าท่านลามือตจะไม่ไปเวียดนาม หากพระนารายณ์ ๑ พระราชทานหนังสือสำคัญอนุญาตให้ชาวสยามนับถือศาสนาคริสต์ โดยให้สามารถเทศนาสั่งสอนศาสนาได้ทุกแห่งโดยไม่จำกัดพื้นที่ การขออนุญาตเช่นนี้เพื่อให้พระนารายณ์ ๑ รับรองการเผยแพร่ศาสนาอย่างเป็นทางการ อันจะทำให้งานเผยแพร่ศาสนาขยายตัวมากกว่าแต่เดิม แต่ขุนนางไทยคัดค้านการขออนุญาตดังกล่าว เนื่องจากเห็นว่าเป็นการขอสิทธิมากเกินไป (เสรี พงศ์พิศ, 2527, หน้า 44-45)

พ.ศ. 2228 (ค.ศ. 1685) พระนารายณ์ ๑ รับรองคณะราชทูตฝรั่งเศสอย่างสมเกียรติ และเมื่อทรงทราบว่าพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ให้ราชทูตมาชักชวนพระองค์ให้กลับใจเป็นคริสต์ พระองค์ได้มีรับสั่งให้ราชทูตฝรั่งเศสนำความไปกราบทูลพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ว่าการนับถือศาสนานั้นไม่ได้อยู่ในอำนาจมนุษย์ที่เลือกเอาเองได้ ต้องแล้วแต่ศรัทธาที่เกิดขึ้นในใจเป็นใหญ่ การที่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ชักชวนมานั้น พระองค์จะตั้งพระทัยไว้เป็นกลาง หากทรงศรัทธาในพระเจ้าขึ้นเมื่อใด ก็จะยอมเข้ารีตตั้งแต่นั้นไป (พระธรรมปิฎก, 2543, หน้า 51)

พ.ศ. 2231 (ค.ศ. 1688) ในขณะที่พระนารายณ์ ๑ ทรงประชวรนั้น พระเพทราชาได้ทำการรัฐประหารขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์ โดยอ้างความชอบธรรมคือการขจัดอิทธิพลต่างชาติ ได้แก่ การที่คอนสแตนตินฟอลคอน ขุนนางไทยเชื้อสายกรีกเข้าแทรกแซงการเมืองในพระราชสำนัก การตั้งกองกำลังทหารฝรั่งเศสที่บางกอกและมะริด การเสียเปรียบทางการค้าของไทยกับต่างชาติ และอิทธิพลของบรรดาธรรมทูตที่มาเผยแพร่ในสยาม แต่ในขณะเดียวกันพระเพทราชาเริ่มสร้างสัมพันธไมตรีกับฮอลันดาอีก ซึ่งเป็นศัตรูกับฝรั่งเศสอีกครั้งหนึ่ง เพื่อคานอำนาจกับฝรั่งเศส (เสรี พงศ์พิศ, 2527, หน้า 65-69)

เมื่อพระเพทราชาขึ้นครองอำนาจสำเร็จก็ได้เปิดเขียนศาสนาคริสต์ทันที เช่น การจับกุมธรรมทูตและคริสตชน การริบทรัพย์สมบัติ การปล้นและทำลายวัด อย่างไรก็ตามเมื่อพระเพทราชาได้จัดทุกอย่างเข้าที่เข้าทางแล้ว ก็ได้คืนทรัพย์สมบัติและบ้านแคว้นแก่คณะธรรมทูตอีกครั้งหนึ่ง (วิกตอร์ ลาร์เก, 2533, หน้า 31-36)

พ.ศ. 2242 (ค.ศ. 1699) ในสมัยพระเพทราชามีคริสตชนชาวเวียดนามอีกกลุ่มหนึ่งที่ถูกละเมิดเขียนทางศาสนาได้หนีจากประเทศเวียดนามเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่จันทบุรีประมาณ 130 คน

คริสตชนกลุ่มนี้ได้สร้างวัดน้อยกับบ้านพักพระสงฆ์ขึ้น เพื่อสร้างชุมชนวัดโรมันคาทอลิกอีกแห่งหนึ่งในไทย แต่มีปัญหาที่คือยังขาดพระสงฆ์ประจำที่วัดจันทบุรี เนื่องจากสถานการณ์เบียดเบียนศาสนาในไทยหลังการสวรรคตของสมเด็จพระนารายณ์ฯ คริสตชนที่จันทบุรีเดิมมีอาชีพหลักคือทำนา และอาชีพเสริมก็คือการประมง นอกจากนี้ยังมีประสบการณ์ด้านการผลิตสินค้าทะเลและสัตว์น้ำ โดยรวมถึงการเดินเรือหาปลาตามแม่น้ำลำคลองด้วย (วิทยาลัยแสงธรรม, 2533, หน้า 91-106; โสวัตร ฌ กลาง, 2537, หน้า 31)

พ.ศ. 2246 (ค.ศ. 1703) หลังจากพระเพทราชาสวรรคตแล้ว และพระพุทธรเจ้าเสด็จขึ้นครองราชย์ พระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ต้องการเรือฟืนสัมพันธไมตรีกับฝรั่งเศส เนื่องจากการค้าของประเทศสยามซบเซาลงไปมาก พระองค์จึงได้ขอร้องให้พระสังฆราชเดอซีเซช่วยไปเจรจากับฝรั่งเศส โดยสัญญาว่าจะให้สิทธิประโยชน์แก่เรือฝรั่งเศสมากกว่าชาติอื่น ๆ แต่พระสังฆราชเดอซีเซไม่ต้องการเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างที่เคยเกิดขึ้นมาในสมัยพระนารายณ์ฯ ประกอบกับรัฐบาลฝรั่งเศสเองก็ยังไม่คิดจะเรือฟืนสัมพันธไมตรีกับไทย เนื่องจากเล็งเห็นว่าจะไม่ค่อยได้รับประโยชน์อะไรจากการค้ากับประเทศสยามมากนัก นอกจากนี้ในช่วงนี้ฝรั่งเศสเองก็กำลังอยู่ในภาวะมีศึกหนักในยุโรปด้วย ดังนั้นความสัมพันธ์ทางการระหว่างไทยกับฝรั่งเศสจึงต้องสิ้นสุดลง จนกระทั่งฟืนฟืนขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่งในสมัยพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวช่วงกรุงรัตนโกสินทร์

ในสมัยสมเด็จพระพุฒาจารย์เจ้าเสด็จ คริสตชนยังไม่สามารถเผยแพร่ศาสนาได้กว้างขวาง คือพระสงฆ์ธรรมทูตทำงานได้เพียงไปเยี่ยมคนป่วยและโปรดศีลล้างบาปให้กับเด็กที่กำลังจะตาย เช่นเดิม พระสงฆ์ธรรมทูตสมัยนี้ยังต้องประสบปัญหาขาดแคลนทรัพยากรที่สำคัญคือบุคลากรสงฆ์ที่รู้เรื่องภาษาไทยและขาดเงินในการลงไปทำงานอภิบาล เพราะรัฐบาลฝรั่งเศสสนับสนุนเท่าที่จำเป็นคือบริจาคเฉพาะเงินบำรุงสามเณรลัทธิเท่านั้น ดังนั้นจึงไม่มีงบประมาณสำหรับการส่งคนสงเคราะห์และครูศึกษา นอกจากนี้เงินที่ส่งมาจากฝรั่งเศสแถมยังถูกชักค่าป่วยการจากทางการไทยถึงร้อยละ 20 เมื่อเกิดข้าวยากหมากแพงเงินค่าของแพงกว่าปกติถึง 10 เท่าในสยาม พระสังฆราชเดอซีเซต้องขายที่ดิน 2 แปลงของท่านที่มีในฝรั่งเศส เพื่อนำมาช่วยงานมิสซัง รัฐบาลไทยควบคุมไม่ยอมให้สงฆ์ธรรมทูตไปประกาศศาสนาในพื้นที่ใหม่ ยกเว้นที่วัดกรุงศรีอยุธยาที่มีครอบครัวฝรั่ง 20 ครอบครัว คริสตังไทย 80-90 คน และคริสตังเวียดนามประมาณ 500 คน (วิทยาลัยแสงธรรม, 2533, หน้า 110-111; ธีรพล กอบวิทยากุล, ม.ป.ป., หน้า 22-23)

พ.ศ. 2250 (ค.ศ. 1707) เนื่องจากวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรียังขาดพระสงฆ์ประจำวัด พระสังฆราชเดอซีเซจึงได้มอบให้บาทหลวงเลดีเป็นผู้ดูแลคริสตชนเวียดนาม แต่กลับมีเหตุการณ์มาขัดขวางไม่ให้บาทหลวงเลดีมาประจำที่วัดจันทบุรี ก็คือเณรชาวตั้งเกีย 2 คน ที่จะมากับท่านจากเวียดนามจะเดินทางเข้าประเทศไทยแต่ถูกจับกุมขังคุก โดยทางการไทยกล่าวหาว่ามีความผิดฐาน

ตั้งใจเข้าออกจากพระราชอาณาจักรโดยไม่ได้ขอพระบรมราชานุญาต พระสังฆราชเคอซีเซต้องเอาของมีค่าส่วนตัวที่นำติดตัวมาจากยุโรปไปขายเอาเงินมาช่วยเนรออกจากคุก ท่านเกรงว่าถ้าบาทหลวงเฮ็คเดินทางไปประจำวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีในขณะนั้น จะทำให้สถานการณ์ยุ่งยากมากขึ้นมา ท่านเห็นว่าควรรอการย้ายบาทหลวงไปก่อน กว่าที่บาทหลวงเฮ็คจะไปประจำที่วัดจันทบุรีได้ คริสตชนจันทบุรีก็ต้องรอเป็นเวลาถึง 4 ปี จนถึงปี พ.ศ. 2254 อย่างไรก็ดีบาทหลวงเฮ็คก็อยู่วัดจันทบุรีได้เพียงปีเดียวก็ถูกเรียกตัวไปทำงานที่โคชินจีนในประเทศเวียดนาม (วิทยาลัยแสงธรรม, 2533, หน้า 112; อาเดรียง โลเน, 2546, หน้า 146)

พ.ศ. 2255 (ค.ศ. 1712) เมื่อบาทหลวงเฮ็คถูกเรียกตัวไปเวียดนาม บาทหลวงโตแลนดิโนก็มารับตำแหน่งที่วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีแทน ในปีถัดมาบาทหลวงโตแลนดิโนก็นำคริสตชนสร้างวัดจันทบุรีที่ถือว่าเป็นวัดทางการหลังที่ 1 ในบริเวณฝั่งขวาของแม่น้ำจันทบุรีที่เรียกว่าบ้านลู่มการสร้างวัดหลังที่ 1 นี้เกิดขึ้นจากการร่วมมือร่วมใจกันของชุมชนวัดจันทบุรี บาทหลวงโตแลนดิโนได้เป็นเจ้าอาวาสวัดจันทบุรีต่อจนมรณภาพในปี พ.ศ. 2272 และศพของท่านก็ฝังอยู่ที่วัดแห่งนี้ (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 30)

พ.ศ. 2273 (ค.ศ. 1730) พระสังฆราชเคอเกราเลได้ส่งบาทหลวงกาเบรียลให้มาเป็นเจ้าอาวาสที่วัดจันทบุรีต่อจากบาทหลวงโตแลนดิโน บุคลิกของบาทหลวงกาเบรียลนั้น บาทหลวงเลอเมอร์ซึ่งต่อมาได้เป็นอธิการปกครองมิสซังกรุงสยามได้สรรเสริญว่าบาทหลวงกาเบรียลเป็นผู้ที่มีคุณธรรมสูง แต่ในสถานการณ์ที่มีการเบียดเบียนศาสนายุคนี้ บาทหลวงสามารถทำงานได้เพียงปกครองดูแลวัดและสอนคำสอนสัตบุรุษเท่านั้น (อาเดรียง โลเน, 2546, หน้า 146)

ต่อมา นโยบายการเบียดเบียนศาสนาในสมัยพระเจ้าท้ายสระก็ได้ก่อให้เกิดผลกระทบขึ้นในชุมชนวัดจันทบุรี เนื่องจากทางการไทยเกิดความไม่ไว้วางใจ และกล่าวหาว่าพวกเวียดนามที่จันทบุรีเป็นโจรสลัดในอ่าวสยาม ทางกรจึงเข้ามาบังคับคริสตชนจันทบุรีให้ย้ายไปอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา คริสตชนส่วนหนึ่งหนีการจับกุมเข้าไปอยู่ในป่า ส่วนบาทหลวงกาเบรียลตัดสินใจไปอยู่ร่วมกับสัตบุรุษของท่านที่ถูกส่งไปอยู่ที่อยุธยา (อาเดรียง โลเน, 2546, หน้า 172; สง่า นามทอง, 2528, หน้า 30)

การย้ายชาวเวียดนามจากจันทบุรีมาที่อยุธยาทำให้บาทหลวงเลอแฟร์ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดนักบุญยอแซฟที่อยุธยาต้องซ่อมแซมวัด และนำชาวเวียดนามจันทบุรีที่มีทั้งคริสตังและคนต่างศาสนาเข้ามาอยู่ข้างสามเณรลัย แต่เมื่อเจ้าพระยาพระคลังเห็นชาวเวียดนามมาอยู่ร่วมกันรอบสามเณรลัยจำนวนมาก ก็กลัวว่าพวกธรรมทูตจะมีอำนาจมากเกินไป ท่านจึงบังคับพวกมาใหม่ให้ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านหรือตามที่เรียกกันว่าค่ายญี่ปุ่น (อาเดรียง โลเน, 2546, หน้า 172)

วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีหลังที่ 1 จึงถูกทอดทิ้งให้ว่างเปล่า โดยปราศจากบาทหลวงและสัตบุรุษ เป็นเวลาถึง 20 ปี แต่ก็ปรากฏในหลักฐานว่าบาทหลวงกาเบรียล ได้กลับมามรณภาพ และฝังศพของท่านที่สุสานของวัดแห่งแรกนี้เมื่อปี พ.ศ. 2285 (ค.ศ. 1742) (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 30)

นโยบายเบียดเบียนศาสนาในสมัยพระเจ้าท้ายสระนั้นเกิดขึ้นเมื่อมีขุนนางไทยคนหนึ่งเข้ามาติดสนิทกับพระสังฆราชลาโนพระสังฆราชองค์แรกของมิสซังสยาม และขอยืมหนังสือปูจาววิสัยนาที่พระสังฆราชเขียนไว้สำหรับสงฆ์ธรรมทูต ทางกรมไทยได้อ่านหนังสือปูจาววิสัยนามาเป็นเครื่องมือในการเบียดเบียนคริสตศาสนา โดยอ้างว่าหนังสือปูจาววิสัยนาเขียนขึ้นมาเพื่อดูหมิ่นพระพุทธศาสนาว่าเป็นศาสนาเท็จเทียม พระอนุชาของพระเจ้าท้ายสระจึงได้เรียกมิชชันนารีมาสอบสวนต่อหน้าอัครเสนาบดี หลังจากนั้นรัฐบาลได้ประกาศพระราชโองการของพระเจ้าแผ่นดินเกี่ยวกับการเบียดเบียนศาสนาคริสต์ไว้ดังนี้ คือ (เสรี พงศ์พิศ, 2527, หน้า 88-89)

1. ห้ามมิให้ใช้ตัวอักษรไทยหรือเขมรเขียนหนังสือเผยแพร่ศาสนา
2. ห้ามมิให้เทศนาสั่งสอนเป็นภาษาไทย
3. ห้ามมิให้รับคนไทย มอญ และลาวให้เข้ารีตนับถือศาสนาคริสต์
4. ห้ามมิให้มิชชันนารีแต่งหนังสือวิจารณ์พุทธศาสนา

ถ้ามีการฝ่าฝืนพระราชโองการดังกล่าว พระสังฆราชจะต้องถูกลงโทษถึงประหารชีวิต ส่วนพระสงฆ์จะถูกลงโทษจำคุกและขับไล่ออกนอกประเทศ นอกจากนี้ภริยาคนไทย มอญ และลาวที่ฝ่าฝืนเข้ามานับถือศาสนาจะถูกตัดศีรษะ และเอาศพไปเสียบไว้ที่หน้าบ้านพระสงฆ์ รวมทั้งบิดา มารดา บุตร ภรรยา และพี่น้องจะต้องถูกลงโทษยึดทรัพย์ให้หมด ประกาศพระราชโองการนี้ได้จารึกไว้บนแผ่นศิลาในเดือนมกราคม พ.ศ. 2273 (มองเซนเยอร์เลอบอง, ผู้แปล อ้างในวิทยาลัยแสงธรรม, 2533, หน้า 130)

พระราชโองการเบียดเบียนคริสต์ศาสนาของสมัยพระเจ้าท้ายสระซึ่งรู้จักกันในหมู่ของคาทอลิกไทยว่าเป็น “หินแห่งความอภัย” หินแห่งความอภัยนี้ได้กลายเป็นนโยบายห้ามเผยแพร่ศาสนาคริสต์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2292 ที่ทางการได้สั่งให้เขียนคำถ้อยคำที่จารึกในหินแห่งความอภัยที่ได้ลบเลือนไปให้ชัดเจนเสียใหม่ เนื่องจากพระสังฆราชเดอลิเยได้ปฏิเสธบัญชาของพระเจ้าบรมโกศที่ให้คริสตชนเข้าร่วมพิธีแห่การหล่อพระพุทธรูป นอกจากนี้ทางราชการยังได้นำหินแห่งความอภัยขยายไปทั่วราชอาณาจักรโดยเฉพาะหัวเมืองที่เคยมีวัดและกลุ่มคริสตชนอาศัยอยู่ เช่น เมืองมะริดและตะนาวศรี (เสรี พงศ์พิศ, 2527, หน้า 96-97)

หินแห่งความอัปยศได้ถูกพระสงฆ์ธรรมทูตทำลายในช่วงก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงที่บ้านเมืองมีความระส่ำระสาย สถานการณ์เบียดเบียนศาสนาในสมัยอยุธยาทำให้กลุ่มคริสตชนที่อยู่นอกกรุงศรีอยุธยาได้ทรุดโทรมลงไปมากตลอดระยะเวลาเกือบ 1 ศตวรรษ พระศาสนจักรเจริญก้าวหน้าไปเพียงอย่างเดียวในยุคนี้ก็คือ การเกิดขึ้นมาของชุมชนคาทอลิกจันทบุรี (เสรี พงศ์พิศ, 2527, หน้า 97)

พ.ศ. 2295 (ค.ศ. 1752) พระสังฆราชเดอโลเลียร์ ได้ส่งบาทหลวงเดอแกว์นามาเป็นเจ้าอาวาสวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี แต่เมื่อบาทหลวงเดอแกว์นาเดินทางโดยเรือมาถึงวัดจันทบุรีพบว่าไม่มีวัดและสัตบุรุษเหลืออยู่เลย ยกเว้นเพียงสุสาน อย่างไรก็ตามการเดินทางมาของบาทหลวงองค์ใหม่ทราบไปถึงคริสตชนที่หนีการจับกุมไปหลบซ่อนอยู่ในป่า คริสตชนก็ออกมารวมกลุ่มกันทั้งผู้ใหญ่และเด็กรวมกว่า 100 คน หลังจากนั้นบาทหลวงและคริสตชนชาวจันทบุรีก็ได้พร้อมใจกันสร้างวัดหลังที่ 2 ขึ้น บาทหลวงเดอแกว์นา พบว่าการถูกทอดทิ้งมานานกว่า 10 ปี ทำให้คริสตชนที่มีอายุน้อยกว่า 30 ปี ไม่เคยสวดภาวนาเลย แต่ก็สามารถรักษาความเชื่อไว้ได้ บาทหลวงเดอแกว์นาได้ชี้ให้เห็นความเป็นชุมชนแห่งความเชื่อของคริสตชนจันทบุรีว่า “ทุกคนมีความรู้ในเรื่องศาสนา ก็แปลว่ากลุ่มคริสตชนกลุ่มนี้มีระเบียบดีเท่ากับเขตวัดของเราในฝรั่งเศส หรือมีระเบียบดีกว่าด้วยซ้ำไป” ถ้าหากเป็นจริงตามคำกล่าวของบาทหลวงเดอแกว์นาแล้ว เราอาจกล่าวได้ว่าชุมชนแห่งความเชื่อของคริสตชนจันทบุรีเป็นมรดกตกทอดมาจากกติกาสังคมที่ชาวเวียดนามอพยพได้จัดตั้งขึ้น และลอกแบบมาจากระเบียบของกลุ่มคริสตชนในเวียดนาม บาทหลวงเดอแกว์นาประจำที่จันทบุรีได้เพียง 3 ปีก็มรณภาพ และฝังไว้ที่วัดหลังที่สอง (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 30; วิคตอร์ ลาร์เก, 2539, หน้า 58; อาเดรียง โลเน, 2546, หน้า 178-179)

ต่อมาพระสังฆราชบริโกต์ จึงได้มอบหมายให้บาทหลวงจาง ซึ่งเป็นพระสงฆ์จีนมาเป็นเจ้าอาวาสวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2288 – 2343 บาทหลวงจางทำงานที่วัดจันทบุรีเป็นเวลาถึง 44 ปี ครอบคลุมถึง 5 แผ่นดิน คือตั้งแต่ช่วงปลายรัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจนถึงรัชกาลสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 31)

ช่วงที่บาทหลวงจางเป็นเจ้าอาวาส บาทหลวงต้องประสบกับปัญหาการเบียดเบียนศาสนาและความวุ่นวายทางการเมือง เช่น ในปี พ.ศ. 2308 มีการเบียดเบียนศาสนา จนเป็นเหตุให้บาทหลวงจางต้องหลบหนีจากจันทบุรีไปที่เมืองฮาเตียน ประเทศเวียดนาม แต่ก็ต้องไปถูกจองจำในระหว่างการจลาจลทางการเมืองและการเบียดเบียนศาสนาที่เมืองฮาเตียน เมื่อบ้านเมืองสงบแล้ว บาทหลวงจึงกลับมาที่จันทบุรี (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 31)

พ.ศ. 2309 (ค.ศ. 1766) วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีมีสัตบุรุษจำนวน 200 คน และในปีเดียวกันนี้บาทหลวงอาร์โต อธิการสามเณรลัยที่กรุงศรีอยุธยาและบาทหลวงแกรแรเวได้พาเณร

30 คน ไปอาศัยอยู่ที่จันทบุรีชั่วคราว (จากเดือนมิถุนายนจนถึงเดือนพฤศจิกายน) บาทหลวงจากเจ้าอาวาสวัดจันทบุรีก็ได้ให้การต้อนรับช่วยเหลือเป็นอย่างดี แต่บาทหลวงอธิการสามเณรลัยก็ยังไม่แน่ใจว่าการที่จะตั้งบ้านเณรที่วัดจันทบุรีตามที่คิดไว้แต่แรก เนื่องจากจันทบุรียังมีการสงครามและการปล้นสะดม บาทหลวงอาร์โตจึงโยกย้ายเณรไปอยู่ที่ฮ่องกง ประเทศเขมร (ที่ระลึกสุวรรณสมโภชวัดจันทบุรี, 2503, หน้า 15; สง่า นามทอง, 2528, หน้า 31; อาเดรียง โลเน, 2546, หน้า 201)

หลังจากเมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกในปี พ.ศ. 2310 พม่าได้บุกเข้ามาทำลายกรุง ดังนั้นคริสตชนก็ประสบชะตากรรมพร้อมกับการเสียกรุงด้วย คือพระสังฆราชบริโกต์ถูกจับนำตัวไปพม่า วัดนักบุญโยแซฟถูกเผา และบ้านเณรถูกปล้น คริสตชนบางคนถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยในพม่า ส่วนที่เหลือก็ต้องหนีเอาตัวรอดกระจัดกระจายไปตามที่ต่าง ๆ เช่น บางกลุ่มก็หนีลงมาบางกอก (สภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย, 2550, หน้า 22)

ในระหว่างนี้พระเจ้าตากสิน ฯ ก็ได้ตั้งล้อมพม่าเพื่อหนีภัยมาตั้งหลักที่จันทบุรีโดยมีภคินีคณะรักไม้มากงเขนติดตามมาด้วย บรรดาภคินีเหล่านี้ได้ช่วยพยาบาลทหารและชาวบ้าน รวมทั้งเด็ก ๆ ที่เจ็บป่วย นอกจากนี้ได้ช่วยดูแลรักษาพยาบาลมารดาของพระเจ้าตากสิน ฯ ให้ทุเลาจากความป่วยไข้ ในขณะที่แพทย์หลวงไม่สามารถรักษาได้ เมื่อพระเจ้าตากสิน ฯ ทรงทราบก็ได้เรียกให้ภคินีมาเฝ้า และประทานหมากพลูให้เป็นรางวัล พร้อมทั้งตรัสว่า “เราขอบใจพวกเจ้าที่ดูแลแม่ของเรา ต่อไปเห็นจะผ่อนลำบากลงมากแล้วครานี้” (ครบรอบ 200 ปี คณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี, 2546, หน้า 80, 100)

อย่างไรก็ตามการแพร่ธรรมในช่วงนี้ต้องหยุดโดยสิ้นเชิง การเสียกรุงศรีอยุธยามีผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อคริสต์ศาสนาจนทำให้ชุมชนชาวคริสต์เกือบสิ้นสุดไป ชุมชนที่คงเหลืออยู่ในสมัยนี้ก็คือชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี เนื่องจากจันทบุรีอยู่ในฐานะเป็นเมืองชายขอบชายฝั่งทะเลตะวันออกจึงได้รับผลกระทบจากการเสียกรุง ฯ ก่อนข้างน้อย ดังนั้นหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาจึงถือว่าบาทหลวงจากเป็นพระสงฆ์องค์เดียวในประเทศสยามที่สามารถทำงานประจำวัดได้ (สภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย, 2550, หน้า 22)

หลังการกอบกู้เอกราชและสร้างกรุงธนบุรีเป็นราชธานีในระยะแรกนั้นพระเจ้าตากสิน ฯ มีความสัมพันธ์อันดีกับคาทอลิก เนื่องจากพระองค์ได้รับความช่วยเหลืออย่างดีจากคาทอลิกตั้งแต่ช่วงกรุงศรีอยุธยาแตกจนถึงการกอบกู้เอกราช กล่าวคือในช่วงที่ต้องเผชิญหน้ากับกองทัพพม่าและฝ่าวงล้อมจากกรุงศรีอยุธยานั้น พวกคาทอลิกได้ร่วมต่อสู้และปกป้องพระเจ้าตากสิน ฯ เป็นคนสุดท้าย นอกจากนี้ในระหว่างการกอบกู้เอกราชพวกคาทอลิกได้มีโอกาสดำรงรับใช้พระเจ้าตากสิน ฯ หลายประการ เช่น กลุ่มภคินีรักกางเขนได้ทำหน้าที่พยาบาลทหารและชาวบ้านที่บาดเจ็บและเด็ก ๆ ที่เจ็บป่วยในระหว่างเดินทางหนีไปตีเมืองจันทบุรี ตลอดจนจนถึงช่วยดูแลรักษาพยาบาลมารดา

ของพระเจ้าตากสิน ฯ ให้ทุเลาจากอาการป่วยไข้ ในขณะที่แพทย์หลวงไม่สามารถรักษาได้นอกจากนี้คริสตังยังไปเข้าร่วมกับกองทัพเพื่อปราบก๊กต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหลังเสียกรุง ความประทับใจที่มีต่อคาทอลิกดังกล่าวทำให้พระเจ้าตากสิน ฯ ได้ทรงตรัสอย่างเปิดเผยว่า “ไม่มีศาสนาใดเหมือนศาสนาของพวกคริสตัง” (วิทยาลัยแสงธรรม, 2533, หน้า 160-161) และยังตรัสชมเชยพวกคริสตังในปี พ.ศ. 2311 ว่า “ลักขโมยปล้นสะดมไม่เป็น และเป็นคนที่มีชื่อเสียง และกล้าหาญดี” ดังนั้นพระองค์มีความไว้วางใจพวกคาทอลิกถึงขั้นทรงเรียกให้ไปทำงานในพระราชวัง และยังทรงโปรดให้คาทอลิกหลายคนรับราชการในกองทหารรักษาพระองค์ เพื่อติดตามเวลาเสด็จออกทำศึก (วิทยาลัยแสงธรรม, 2533, หน้า 163)

ในปี พ.ศ.2312 พระเจ้าตากสิน ฯ ยังได้พระราชทานเงิน เรือ และที่ดิน สร้างวัดที่กุฎีจีน คือวัดชาวตาครุส ซึ่งเป็นโบสถ์คาทอลิกที่ดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ที่สุดในวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2312 พระเจ้าตากสิน ฯ ยังเสด็จออกจากราชสำนักไปเยี่ยมบาทหลวงกอร์ ซึ่งเป็นมิชชันนารีที่ทำงานในสมัยกรุงธนบุรีถึงที่บ้านของบาทหลวง การเยี่ยงดังกล่าวถือว่าเป็นเหตุการณ์ที่ไม่เคยมีมาก่อนนับตั้งแต่คาทอลิกเข้ามาทำงานในประเทศไทย (เสรี พงศ์พิศ, 2527, หน้า 54)

การที่พระเจ้าตากสิน ฯ มีความสัมพันธ์อันดีกับคริสตชนในช่วงนี้อาจเนื่องมาจากระยะแรกของการก่อตั้งเมืองหลวงใหม่ธนบุรีนั้นพระองค์ต้องการเร่งรัดการฟื้นฟูประเทศหลังจากถูกพม่าทำลายลงไปมาก และสถานการณ์ทางการเมืองก็ยังคงเป็นก๊กเป็นเหล่า ดังนั้นพระเจ้าตากสิน ฯ จึงจำเป็นต้องสร้างพันธมิตรกับกลุ่มคนต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง แต่หลังจากที่การตั้งกรุงธนบุรีเป็นปึกแผ่นโดยอาศัยการใช้อุดมการณ์พุทธศาสนารวมผู้คนแล้วก็เริ่มเกิดความขัดแย้งระหว่างพระเจ้าตากสิน ฯ กับกลุ่มคริสตชน ความขัดแย้งเริ่มตั้งแต่มีคำสั่งไม่ยอมให้ข้าราชการที่เป็นชาวคริสตชนเข้าร่วมพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา และขอถวายฎีกาเพื่อขอพระราชทานญาติให้ชาวคริสต์กระทำพิธีดังกล่าวในวัดคริสต์ เนื่องจากพระสงฆ์ธรรมทูตเข้าใจว่าพิธีดังกล่าวเป็นเรื่องนอกรีตหรือ “ซูเปอร์สติชัน” (Superstition) การไม่เข้าร่วมการถือน้ำพิพัฒน์สัตยามีผลที่เป็นนัยยะทางการเมืองคือทำให้พระเจ้าตากสิน ฯ มีความระแวงในความจงรักภักดีของกลุ่มคริสตชน เพราะการถือน้ำพิพัฒน์สัตยาเป็นการแสดงออกถึงความจงรักภักดีของพระมหากษัตริย์ (พระไพศาล วิสาโล อ้างใน เสรี พงศ์พิศ, 2527)

ต่อมาเมื่อเกิดเหตุการณ์ได้เกิดขึ้นอย่างรุนแรงระหว่างพระภิกษุกับชาวมุสลิมและชาวคริสต์เรื่องการฆ่าสัตว์ว่าเป็นบาปหรือไม่ พระเจ้าตากสิน ฯ ทราบข่าวทรงพิโรธเป็นอย่างยิ่งจึงได้ออกกฤษฎีกาลงวันที่ 13 ตุลาคม 2317 ที่มีเนื้อหาอาจเรียกได้ว่าเป็นห้ามศาสนาคริสต์และอิสลามเผยแพร่ศาสนาในสมัยกรุงธนบุรี (เสรี พงศ์พิศ, 2527, หน้า 108-109)

“ด้วยพวกเขารีดและพวกถือศาสนาอะหะหมัดเป็นคนที่อยู่นอกพระพุทธศาสนา เป็นคนที่ไม่มีความหมาย และไม่ประพฤติตามพระพุทธวาทะ ถ้าพวกไทยซึ่งเป็นคนพื้นเมืองนี้ตั้งแต่กำเนิดไม่นับถือ และไม่ประพฤติตามพระพุทธศาสนา ถึงกับลืมหัดกาเนิดของตน ถ้าไทยไปประพฤติปฏิบัติตามลัทธิของพวกเขารีด และพวกอะหะหมัดก็จะตกอยู่ในฐานะความผิดอย่างร้ายกาจ เพราะฉะนั้นเป็นอันเห็นด้วยเที่ยงแท้ว่า ถ้าคนจำพวกนี้ตายไปก็ต้องตกนรกอเวจี ถ้าจะปล่อยให้พวกนี้ทำตามชอบใจ ถ้าไม่เหนียวรั้งไว้ ถ้าไม่ห้ามไว้แล้ว พวกนี้ก็จะทำวุ่นวายขึ้นทีละน้อย โดยไม่รู้ตัว จนที่สุดพระพุทธศาสนาก็เสื่อมทรามลงไป เพราะฉะนั้นจึงห้ามขาดมิให้ไทยและมอญ ไม่ว่าผู้ชายหรือผู้หญิง เด็กหรือผู้ใหญ่ได้เข้าไปในพิธีของพวกอะหะหมัดหรือพวกนอกรีต ถ้าผู้ใดมีใจถือแข็งเจตนาไม่ดี มีดมัวไปด้วยกิเลสต่าง ๆ จะฝ่าฝืนต่อประกาศอันนี้ขึ้นไปเข้าไปในพิธีของพวกอะหะหมัด และพวกเขารีดแม้แต่อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของสังฆราชหรือบาทหลวงมิชชันนารีหรือบุคคลที่เป็นคริสเตียนหรืออะหะหมัดจะต้องห้ามปรามมิให้คนเหล่านั้นได้เข้าไปในพิธีของคริสเตียนและพวกอะหะหมัด ให้เจ้าพนักงานจับกุมคนไทยและมอญที่ไปเข้าพิธีเขารีดและอะหะหมัด ดังว่ามานี้สั่งให้ผู้พิพากษาชำระ และให้ผู้พิพากษาวางโทษถึงประหารชีวิต ถ้าแม่สังฆราชก็ดี มิชชันนารีคนใดก็ดี หรือคนเขารีดหรืออะหะหมัดดั่งว่ามานี้สั่งให้ผู้พิพากษาชำระ และให้ผู้พิพากษาวางโทษถึงประหารชีวิต ถ้าแม่สังฆราชก็ดี มิชชันนารีคนใดก็ดี หรือคนเขารีดหรืออะหะหมัดคนใดก็ดีไม่เกรงกลัวต่อประกาศพระราชโองการนี้ ชื่นชักชวนคนไทยหรือมอญ ไม่ว่าผู้ชายผู้หญิง เด็กหรือผู้ใหญ่ให้เข้าไปในพิธีของพวกเขารีดหรือพวกอะหะหมัดแม้แต่พิธีใด ๆ ก็ตาม ก็ให้เจ้าพนักงานจับกุมสังฆราช หรือบาทหลวงมิชชันนารีหรือบุคคลที่เขารีดหรือเป็นอะหะหมัดนั้น ๆ ไว้ และให้วางโทษถึงประหารชีวิต ให้เจ้าพนักงานจับกุมคนไทยหรือมอญ ซึ่งได้ไปเข้าพิธีของพวกเขารีดหรือเป็นอะหะหมัดนั้นวางโทษถึงประหารชีวิตเช่นกัน”

ความขัดแย้งระหว่างพระเจ้าตากสิน ฯ กับกลุ่มคริสตชนรุนแรงขึ้น เมื่อชาวคริสต์ที่ไปเป็นข้าราชการไม่เข้าร่วมพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาที่จัดขึ้นเป็นทางการ แต่กลับไปทำพิธีดังกล่าวในวัดคริสต์ พระเจ้าตากสิน ฯ จึงได้สั่งจับข้าราชการคริสต์เหล่านั้น รวมทั้งพระสังฆราชเลอบ็องและบาทหลวงอีก 2 องค์ (เสรี พงศ์พิส, 2527, หน้า 111)

ความขัดแย้งครั้งสุดท้ายเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2323 (ค.ศ. 1780) เมื่อพระเจ้าตากสิน ฯ ได้สั่งกระทำพิธีแห่ทางน้ำเพื่อเฉลิมฉลองหนังสือเกี่ยวกับ “ประมวลความเชื่อถือ” ที่พระองค์ได้ทรงแต่งขึ้น ในงานนี้พระองค์ได้รับสั่งให้ประชาชนคนไทยและชาวต่างชาติเข้าร่วมพิธีดังกล่าว ปรากฏว่าไม่มีคริสตชนไปร่วมงานนี้เลย พระเจ้าตากสิน ฯ จึงทรงจับไล่คณะธรรมทูตออกนอกประเทศ และงดจ่ายเบี้ยหวัดแก่คริสตชนที่เป็นข้าราชการ ดังนั้นในปลายรัชสมัยของพระเจ้าตากสิน ฯ ในประเทศสยาม จึงไม่มีพระสงฆ์ธรรมทูตเหลืออยู่ในไทยแม้แต่ผู้เดียว จนอาจกล่าวได้ว่าการเผยแพร่

พระวรสารเกือบได้สูญหายไปจากแผ่นดินไทย จะมีเพียงก็แต่วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีเท่านั้นที่มีบาทหลวงจางเป็นพระสงฆ์องค์เดียวที่สามารถทำงานเผยแผ่พระวรสารได้ตลอดสมัยกรุงธนบุรี (เสรี พงศ์พิศ, 2527, หน้า 115)

พ.ศ. 2313 (ค.ศ. 1770) ได้เกิดการจลาจลทางการเมืองในเมืองฮาเตียนขึ้นอีกครั้งหนึ่งที่เรียกว่ากบฏไคเซินระหว่างปี พ.ศ. 2313 – 2328 ในที่สุดฝ่ายกบฏไคเซินก็ยึดเวียคนามได้ รวมทั้งฮาเตียนด้วย กบฏไคเซินมีผลกระทบต่อการแพร่ธรรม ทำให้บาทหลวงเกรแรเวต้องย้ายสามเณรลี้ภัยจากเวียคนามมาตั้งที่จันทบุรีอีกครั้งหนึ่ง แต่ในช่วงนั้นบาทหลวงจางชรภาพมากแล้วจึงมอบหมายให้บาทหลวงลิโอปลัดวัดทำหน้าที่แทน บาทหลวงลิโอคือเป็นพระสงฆ์ที่หนีภัยของกบฏไคเซินเช่นกัน บาทหลวงลิโอได้ลี้ภัยมาจากแคว้นโคชินจีนพร้อมสามเณรวีคนาม 20 รูป เข้ามาอยู่ที่วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี สาเหตุที่บาทหลวงลิโอต้องลี้ภัยหนีพวกกบฏไคเซิน เนื่องจากบาทหลวงลิโอรู้จักมักคุ้นกับเหงียนอันที่เป็นศัตรูกับพวกกบฏไคเซิน เหงียนอันซึ่งเป็นรัชทายาทของจักรพรรดิที่กรุงเวียเคยพบกับบาทหลวงลิโอ ณ ที่พักของพระสังฆราชปิโย เคอ เบเฮน แห่งเวียคนาม ด้วยอาศัยความสัมพันธ์ที่บาทหลวงลิโอมีกับเหงียนอัน ท่านจึงสามารถเข้าออกพระราชสำนักกรุงเวียได้โดยสะดวก เมื่อลี้ภัยมาอยู่เมืองไทย บาทหลวงลิโอมีโอกาสดสอนคำสอน และได้ประกอบพิธีศีลล้างบาปให้แก่ขุนนางเวียคนามที่ลี้ภัยหลายคน จากการทำงานอย่างขยันขันแข็งในฐานะปลัดวัดจันทบุรีบาทหลวงลิโอได้มาเป็นเจ้าอาวาสแทนบาทหลวงจาง ในขณะที่บาทหลวงจางขอทำหน้าที่ผู้ช่วย เนื่องจากชรภาพมากแล้ว (อาเดรียง โกลเน, 2546, หน้า 237)

พ.ศ. 2343 (ค.ศ. 1800) บาทหลวงจางมรณภาพ และบาทหลวงลิโอได้ทำหน้าที่เจ้าอาวาสวัดจันทบุรีระหว่างปี พ.ศ. 2326-2334 เราไม่มีหลักฐานปรากฏว่าบาทหลวงย้ายไปอยู่ที่วัดใดหรือมรณภาพเมื่อใด ทราบแต่เพียงว่าบาทหลวงลัฟวี ซึ่งเป็นผู้ช่วยของท่านมาอยู่ที่วัดจันทบุรีระหว่าง พ.ศ. 2333-2334 หลังจากนั้นบาทหลวงลัฟวีก็ย้ายกลับไปประเทศเวียคนาม (ที่ระลึกสุวรรณสมโภชวัดจันทบุรี, 2503, หน้า 15)

พ.ศ. 2344 (ค.ศ. 1801) บาทหลวงฟลอรังส์สงฆ์ธรรมทูตมาทำงานเผยแผ่ศาสนาที่จันทบุรี โดยมีบาทหลวงลิโอเป็นผู้ให้การต้อนรับและให้คำแนะนำในการแพร่ธรรม บาทหลวงฟลอรังส์ถือว่าเป็นพระสงฆ์องค์แรกที่เริ่มออกไปเผยแผ่ศาสนาตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในเขตจันทบุรี และเป็นผู้ตั้งกลุ่มคริสตชนที่บ้านแสง (ต.แสง อ.เมือง จ.จันทบุรี ปัจจุบัน) ในช่วงนั้นท่านได้ล้างบาปให้คนต่างศาสนาถึง 30 คน นอกจากงานแพร่ธรรมที่จันทบุรีแล้ว บาทหลวงยังต้องเดินทางมาดูแลวัดซางตาครู้สที่กรุงเทพฯ และสร้างอาสนวิหารอัสสัมชัญขึ้นที่กรุงเทพฯ ในเวลาต่อมาอีกด้วย (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 31)

สำหรับสามเณรลาสิกขาหรือบ้านเณรนั้นยังคงตั้งอยู่ที่จันทบุรี โดยมีบาทหลวงฟลอรังส์ดำรงตำแหน่งอธิการ บ้านเณรได้รับเยาวชนคนแรกจากชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีชื่อมารีอัส โด มารีอัส โด ได้รับศีลชั้นเดียโกโนที่เรียกว่าอนุสงฆ์ ในช่วงที่บาทหลวงฟลอรังส์เป็นเจ้าอาวาสอยู่นั้น มารีอัส โดมาช่วยงานอยู่ 5 ปี ในฐานะเณรใหญ่ ต่อมาเณรมารีอัส โดได้รับการบรรพชาจาก พระสังฆราชคาร์โนลต์ที่สามเณรลาสิกขา กรุงเทพฯ เมื่อบรรพชาแล้วบาทหลวงมารีอัส โดก็ได้รับ แต่งตั้งให้มาเป็นเจ้าอาวาสวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีทันทีเป็นเวลาถึง 32 ปี คือในช่วง พ.ศ. 2346-2377 (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 31)

ต่อมาบาทหลวงฟลอรังส์ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงสมณศักดิ์ เป็นพระสังฆราชปกครอง มิสซังไทยได้ การทำงานในระยะ 10 ปีแรกที่เข้าดำรงตำแหน่งนั้นเรียกได้ว่าท่านไม่สามารถแพร่ ธรรมหรือตั้งวัดใหม่ได้เลย ท่านจึงหันไปเสริมสร้างความมั่นคงในด้านความเชื่อของชุมชน คริสตชนต่าง ๆ เราพบว่าในประเทศไทยช่วงนั้นชุมชนคริสตชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลางมีอยู่เพียง 3 แห่งในประเทศ คือวัดคอนเซ็ปชัน วัดซางตาครู้ส และวัดพระนางมารีอาปฏิสนธิ์ริมล จันทบุรี (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 31; โรแบร์ โกสเด, 2549, หน้า 294, 297, 305)

พ.ศ. 2346 (ค.ศ. 1803) วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีมีสัตบุรุษเพิ่มขึ้นเป็น 600 คน รายงาน ของบาทหลวงฟลอรังส์ได้ชี้ถึงความพร้อมของวัดจันทบุรีที่จะมีนักบวชหญิงว่า “ในชุมชนคริสตัง ของวัดจันทบุรีมีความหวังจะตั้งคณะหญิงสาวที่มีความเสียสละเพื่อกิจการดี” นอกจากนี้ยังมี รายงานของพระสังฆราชคาร์โนลต์ว่ามีกระแสเรียกให้หญิงสาวเข้ามาบวชหลายคน รายงานเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงการเริ่มต้นของคณะภคินีรักไม้กางเขนแห่งจันทบุรี ทางคณะจึงถือว่าปีนี้เป็นปีที่มีการ เปิดบ้านของคณะรักกางเขนอย่างเป็นทางการ (คณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี, 2543, หน้า 81)

พ.ศ. 2349 (ค.ศ. 1806) พระสังฆราชคาร์โนลต์ได้รายงานเกี่ยวกับคณะรักกางเขนที่ จันทบุรีว่า “นักบวชหญิงพื้นเมืองนี้อยู่ภายใต้การดูแลของเจ้าอาวาส เขาได้รับการแต่งตั้งขึ้นเพื่อ สร้างความศักดิ์สิทธิ์แก่ตนเองเพื่อสอนหญิงสาวเตรียมผู้สมัครเป็นคริสตังให้รับศีลล้างบาป เป็นผู้ แปลคำสอน เขาดำเนินชีวิตร่วมกัน แต่ไม่มีการปฏิญาณตนอย่างสง่า” (คณะรักกางเขนแห่งจันทบุรี, 2543, หน้า 81)

พ.ศ. 2354 (ค.ศ. 1811) พระสังฆราชคาร์โนลต์ได้รับรองคณะนักบวชหญิงภายใต้ชื่อว่า “คณะรักไม้กางเขน” และท่านได้เป็นประธานรับคำปฏิญาณของภคินีนี้ด้วย (คณะรักกางเขนแห่ง จันทบุรี, 2543, หน้า 81)

พ.ศ. 2376-2377 (ค.ศ. 1833-1834) มีคณะธรรมทูตจากแคว้น โคชินจีนจำนวน 15 ท่าน หนีภัยทางการเมืองจากเวียดนามในรัชสมัยจักรพรรดิมีนมาง อพยพมาอาศัยที่จันทบุรี ในคณะธรรม ทูตมีพระสงฆ์ท่านหนึ่งคือบาทหลวงกือโน ซึ่งต่อมาสำนักวาติกันได้สถาปนาเป็นนักบุญกือโนใน

ฐานะ มรณสักขีองค์แรกของประเทศไทย บาทหลวงกือโนได้ทำหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีหลังจากที่บาทหลวงมัทธีอัส โค มรณภาพได้ไม่นานนัก (สุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์, ม.ป.ป., หน้า 152)

พ.ศ. 2377 (ค.ศ. 1834) บาทหลวงเคลม็งโซร์รับหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสดูแลวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี และได้สร้างวัดหลังที่ 3 ขึ้น ในบริเวณซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดหลังปัจจุบันในต้นปีพ.ศ. 2377 อันเป็นช่วงเดียวกับที่รัชกาลที่ 3 ได้โปรดให้สมเด็จพระยามหาจักรีบรมราชูปถัมภ์มาสร้างป้อมและเมืองใหม่ที่ค่ายเนินวงเพื่อป้องกันศึกจากประเทศเวียดนามที่บาดหมางกับไทยกรณีเจ้าอนุวงศ์เจ้าเมืองเวียงจันทน์ วัดหลังที่ 3 เป็นอาคารในลักษณะชั่วคราวเท่านั้น คือสร้างด้วยไม้ไผ่และกระดานเก่า ๆ โดยย้ายวัดใหม่เข้ามาอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำจันทบุรี (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 31)

พ.ศ. 2381 (ค.ศ. 1838) พระสังฆราชกูเวอซีได้มอบหมายให้บาทหลวงรังแฟงมาเป็นเจ้าอาวาสวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี โดยมีพระสงฆ์ผู้ช่วย 4 องค์ คือ บาทหลวงอันเดร บาทหลวงโปนาต์ บาทหลวงซิมอน และบาทหลวงด็องด์ บาทหลวงรังแฟงได้ทำหน้าที่อภิบาลชุมชนคาทอลิกตลอดชีวิตพระสงฆ์ของท่าน โดยได้รับความร่วมมือจากบาทหลวงโกสเคต์ เจ้าอาวาสวัดคอนเซ็ปชัน และวัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์ กรุงเทพฯ ท่านได้วางแผนเผยแผ่ศาสนาทางภาคตะวันออกของมิสซังสยาม การทำงานเผยแผ่ศาสนาทำให้บาทหลวงรังแฟงต้องทนทุกข์กับการถูกสบประมาทและเยาะเย้ยต่าง ๆ จากคนต่างศาสนา พอ ๆ กับที่ได้รับจากคาทอลิกนอกรีต ซึ่งหมายถึงคาทอลิกที่อ่อนแอในความเชื่อ (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 34)

ในช่วงนี้จำนวนคริสตชนจันทบุรีตามรายงานของสังฆราชกูเวอซีก่อนที่ท่านจะไปสิงคโปร์ เพิ่มขึ้นเป็น 700 คน จากประชากรจันทบุรีทั้งหมด 5,000 คน รายงานยังกล่าวอีกว่าคริสตชนส่วนใหญ่ เป็นคนจนหาปลา และมักถูกข้าราชการขูดรีด ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกช่วงนี้ยังไม่มีโรงเรียนผู้ชายเพราะหาครูสอนไม่ได้ (โรเบิร์ต กอสเค, 2547, หน้า 363)

พ.ศ. 2383 (ค.ศ. 1845) การแพร่ธรรมของบาทหลวงรังแฟงประสบผลสำเร็จเกินคาดพบว่ามิชชันนารีกลับใจมานับถือศาสนาคริสต์หลายคน ในจำนวนนี้มีหมอไฮสาศสตร์คนหนึ่งกลับใจมานับถือศาสนาคริสต์ด้วย เหตุการณ์นี้ทำให้ศาสนาคริสต์เป็นที่เลื่อมใสมากในจันทบุรี นอกจากนี้บาทหลวงรังแฟงยังได้ทำงานแพร่ธรรมกับคนจีนที่อพยพหนีภัยสงครามกลางเมืองในประเทศจีนมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่จันทบุรีด้วย

พ.ศ. 2388 (ค.ศ. 1845) เป็นช่วงที่ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีเจริญเติบโตขึ้นมาก ดังจะเห็นได้จากการมีสัตบุรุษมากกว่า 1,000 คน แต่วัดกลับทรุดโทรมและคับแคบขึ้น เนื่องจากตัววัดทำด้วยไม้กระดานเก่า ๆ ที่ผุพัง และมุงด้วยใบตาล บาทหลวงรังแฟงจึงคิดขอรับเงินบริจาค เพื่อ

สร้างวัดหลังใหม่แทนวัดหลังที่ 3 พระสังฆราชปัสเลอแก้วสรับทราบเรื่องนี้ก็สนับสนุนให้บาทหลวงรังแฟงสร้างวัดหลังใหม่ขึ้นมา โดยช่วยบอกบุญไปยังกลุ่มคริสตชนต่าง ๆ ในไทย (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 32; วิทยาลัยแสงธรรม, 2533, หน้า 229)

ในขั้นการสร้างวัดหลังที่ 4 เตรียมหิน อิฐ และอุปกรณ์ให้พร้อมนั้น พวกสัตบุรุษได้พากันไปหาหินหาอิฐตามเจดีย์ร้างที่ใกล้เคียงมาได้พอสมควร แต่ยังไม้ทันลงมาทำการก่อสร้าง เจ้าเมืองจันทบุรีทราบเรื่องเข้าและได้สั่งให้เอาหินเอาอิฐที่เก็บมานั้นไปคืนยังที่เก่า พวกสัตบุรุษจึงต้องใช้เรือแจวไปบรรทุกหินที่บ้านราด ซึ่งต้องใช้เวลาเดินทางถึง 10 ชั่วโมง (ที่ระลึกสุวรรณสมโภชวัดจันทบุรี, 2503, หน้า 15)

นอกจากนี้พระสังฆราชปัสเลอแก้วสยังได้ส่งเงินบริจาคให้บาทหลวงรังแฟงสำหรับสร้างอารามภคินีที่จันทบุรีด้วย ตามจริงตั้งแต่ พ.ศ. 2215 ในสมัยพระสังฆราชลามือตักได้มีการตั้งภคินีคณะรักไม้กางเขนขึ้นมาแล้วแต่คณะรักไม้กางเขนดังกล่าวเป็นเพียงกลุ่มคนศรัทธาที่พร้อมถวายตัวรับใช้วัด ยังไม่ใช่ภคินีที่ผ่านพิธีปฏิญาณถวายตัว บาทหลวงรังแฟงได้พยายามทำให้ภคินีเหล่านี้เป็นภคินีที่แท้จริง โดยให้ออกกฎวินัยการอยู่ร่วมกัน และปฏิญาณตัวทุก 3 ปี ภคินีเหล่านี้มีหน้าที่สอนเด็ก และแปลคำสอนให้แก่สตรีที่มาเรียน นอกจากนี้ยังทอเสื้อ ทอผ้าธรรมดา และผ้าแพรอีกด้วย (วิทยาลัยแสงธรรม, 2533, หน้า 220)

พ.ศ. 2392 (ค.ศ. 1849) ปลายสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เกิดหิวดกโรค และไม่มีหมอคนใดช่วยได้ จนทำให้มีผู้คนล้มตายเป็นวันละ 100-200 คน สมเด็จพระนั่งเกล้าฯ จึงทรงหาทางแก้ไขทั้งทางด้านศาสนาและไสยศาสตร์ พระองค์ได้ขอให้สังฆราชปัสเลอแก้วสถวายสัตวที่จะถูกฆ่าแก่พระองค์ เพื่อจะนำสัตว์นั้นไปเลี้ยงแทน สังฆราชปัสเลอแก้วสมองว่าคงเป็นส่วนหนึ่งของพิธีไสยศาสตร์ เมื่อได้ประชุมกับคณะสงฆ์แล้วพระสังฆราชได้นำมติที่ประชุมกราบทูลว่าไม่สามารถทำได้ สมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทรงกริ้วมาก จึงทรงสั่งให้เนรเทศบาทหลวงทั้งหมดที่คัดค้านพระราชประสงค์ และให้ทำลายวัด รวมทั้งบ้านพักพระสงฆ์ทั้งหมด แต่ต่อมาสังฆราชปัสเลอแก้วสได้ใช้ดุลยพินิจของท่านเองตัดสินใจใหม่ว่าควรปฏิบัติตามพระราชโองการของสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ พระองค์จึงทรงสั่งยกเลิกพระบรมราชโองการนั้นเสีย แต่ทรงสั่งให้จับและเนรเทศบาทหลวงเกลมังโซ กรังยัง โกลเค็ค คีอโปง คานีแอล ลาร์โนดี เลอเกอ และยิแบร์ดา เมื่อพระสงฆ์ทั้ง 8 ถูกขับไล่ไปแล้ว ในประเทศสยามคงเหลือพระสังฆราชปัสเลอแก้วสและบาทหลวงรังแฟงที่จันทบุรี รวมถึงพระสงฆ์ไทยอีกเพียง 5 องค์ สาเหตุที่บาทหลวงรังแฟงที่วัดจันทบุรีไม่ได้ถูกขับไล่ด้วย เนื่องจากท่านไม่ได้เข้าร่วมการประชุม จึงถือว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ (วิทยาลัยแสงธรรม, 2533, หน้า 221-222; วิกตอร์ ลาร์เก, 2539, หน้า 168-170)

การตัดสินใจของพระสังฆราชปัสเลอแก้วส์ได้รับความชอบธรรมจากสมณกระทรวง
เผยแผ่ความเชื่อของกรุงโรม ตามที่ได้ให้ความเห็นในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2393 ว่า (วิทยาลัย
แสงธรรม, 2533, หน้า 222)

“ประมุขมิสซังควรระลึกว่าในพระศาสนจักรที่เที่ยงแท้ของพระคริสตเจ้า ความเห็นของ
พระสงฆ์ธรรมดาในเรื่องที่เกี่ยวกับความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีนั้น ไม่มีคุณค่าในทาง
แนะนำปกครองแต่อย่างใด เป็นแต่ความเห็นส่วนตัวเท่านั้น ต่อไปขอให้มิชชันนารีในประเทศไทย
งดเว้นที่จะตัดสินใจในเรื่องเช่นนี้ หรืออย่างน้อยก็อย่าคิดจะทำการตัดสินใจขาด”

พ.ศ. 2398 (ค.ศ. 1855) เริ่มการก่อสร้างวัดหลังที่ 4 โดยได้รับการร่วมมือจากสัตบุรุษเป็น
จำนวนมาก และกินเวลาก่อสร้างยาวนานกว่า 20 ปี (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 32)

พ.ศ. 2400 (ค.ศ. 1857) บาทหลวงอันเดร ได้ซื้อที่ดินที่บริเวณเชิงเขาสระบาป และสร้าง
วัดเล็ก ๆ ขึ้นหลังหนึ่ง แต่หลังจากสัตบุรุษที่วัดสระบาปถูกรบกวนจากคนต่างศาสนาจนไม่มีความ
สงบสุข บาทหลวงจึงอพยพย้ายออกไป ภายหลังเมื่อไม่มีคนอยู่ วัดก็ถูกทำลาย ต่อมาใน พ.ศ. 2423
สมัยบาทหลวงเปรี๊กลัดได้จัดการขายที่ดินทิ้งไปเพื่อตัดปัญหาที่เกิดขึ้น (สง่า นามทอง, 2528, หน้า
34)

พ.ศ. 2411 (ค.ศ. 1868) บาทหลวงค็องต์ได้เดินทางมากรุงเทพเพื่อเป็นเจ้าอาวาส
วัดอัสสัมชัญ แต่ล้มป่วยเป็นโรคบิด ท่านจึงต้องเดินทางมาพักรักษาตัวที่จันทบุรี และได้สอนคำ
สอนให้คนจีนที่จันทบุรีกลับใจหลายคน จึงนับได้ว่าบาทหลวงค็องต์เป็นผู้ริเริ่มคริสตชนจีนที่
จันทบุรี (วิทยาลัยแสงธรรม, 2533, หน้า 260)

พ.ศ. 2418 (ค.ศ. 1875) วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีมีจำนวนสัตบุรุษเพิ่มขึ้นเป็น 1,500 คน
(ที่ระลึกสุวรรณสมโภชวัดจันทบุรี, 2503, หน้า 15)

พ.ศ. 2419 (ค.ศ. 1876) สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนวัด
โรมันคาทอลิกจันทบุรีสะท้อนให้เห็นจากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาล
ที่ 5 ได้เสด็จประพาสเมืองจันทบุรีเป็นครั้งแรก เพื่อเยี่ยมพสกนิกรอย่างไม่เป็นทางการ เมื่อพระองค์
เสด็จผ่านและพบเห็นสิ่งใดที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ ดังนี้ (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 33)

“...เวลา 5 โมง (เช้า) ถึงโรงสุราจีนเจ๊ยะไปอีกหน่อย พอเลี้ยวแหลมตรงวัดใหม่เมือง ก็ถึง
เมืองเก่า เห็นบ้านเวียดนามเรียงไปตามริมน้ำ (ฝั่งตะวันตกปัจจุบันที่เรียกว่าบ้านญวน) ข้างซ้ายมือ
กว่าร้อยหลังคาเรือน ทางขวามือก็มีบ้านราย ๆ ที่ริมแม่น้ำ หน้าบ้านเหล่านั้นปีกธงเวียดนามเป็น
ระยะ ๆ กันไป ตลอดหน้าบ้านมีผู้หญิงผู้ชายและเด็กแต่งตัวเป็นเวียดนามลงมาขึ้นดูเราที่ริมน้ำหลาย
ร้อยคน มีเด็ก ๆ มากนัก...พอหมดบ้านญวนก็ถึงตพานฉนวนน้ำข้างขวามือ ฟากแม่น้ำฝั่งตะวันออก

ข้างหนึ่งนั้น มีศาลเจ้าอยู่หลังหนึ่ง ปีกธงหน้าศาลเหมือนกัน ต่อไปอีกหน่อยหนึ่งเป็นวัดคาทอลิก แต่เราไม่เห็นโบสถ์ถนัด ได้ยินแต่เสียงกลอง เสียงระฆัง และมโหรีที่วัดมีพลุก 6 นัด

“...ตรงหน้าโบสถ์คาทอลิกเห็นบาทหลวงมานั่งอยู่ที่ตะพานสามสี่คน มีมโหรีบรรเลงอยู่นั่นด้วย ตัวโบสถ์นั้นยาวใหญ่ เป็นหลังคามุงกระเบื้องเกล็ด หันหน้าลงแม่น้ำ แต่หน้าโบสถ์เราเห็นก่ออิฐใหม่ ๆ ยังไม่แล้วตรงนั้นสูงขึ้นไป จะเป็นหอรบหรืออะไรไม่ทราบ ก่อขึ้นไปได้เกินอกไก่สักหน่อย ที่นั่นเขาเอาไม้ไปผูกชักธงไม้กางเขนขนาดใหญ่ เมื่อเราไปถึงเขาก็ชักธงสลุดทั้งไปและมา ตามโบสถ์และตะพานนั้น มีธงต่าง ๆ ปักไว้มาก เราผ่านไปทางนั้นเขาตีกลอง ระฆัง และมโหรีจุดพลุก 6 นัด ดิกรเชยงขึ้นไป พบหน้าวัดเห็นบ้านตึกหลายหลัง เราคะเนเห็นว่าจะเป็นบ้านพระพินิจด้วย เขาบอกว่าอยู่ใกล้วัดฝรั่ง ต่อขึ้นไปอีกก็มีตึกบ้างราย ๆ ซ้างฝั่งซ้ายมือเป็นหลังตลาดที่เราได้ขึ้นไปแล้ว เราดิกรเชยงไปจนถึงวัดโบสถ์ซึ่งเป็นเนินสูงทีเดียว ข้างขวามือนั้นวัดจันทร์ตรงกันข้าม แลกลับเรือที่นั่น (ที่เรียกว่าท่าหลวงปัจจุบัน)

นอกจากนั้นรัชกาลที่ 5 ยังทรงกล่าวถึงเรื่องอาชีพของคนเวียดนามคาทอลิกคือการทอเสื้อ ดังนี้ “...อย่างหนึ่งเสื้อกักแดงนั้น มีแต่พวกเวียดนามทำแห่งเดียว วิธีทำเอาต้นกกมาจักให้เล็กผึ่งแดดให้แห้ง แล้วจึงย้อมสีต่าง ๆ ตามที่จะให้เป็นลาย สีแดงย้อมด้วยน้ำฝาง สีดำย้อมด้วยหมึกสีเหลืองย้อมด้วยแกลบ บางทีย้อมด้วยขมิ้น สีน้ำเงินย้อมด้วยคราม แต่ใช้น้อย แล้วเอาเข้าสวดึงทอเป็นลายต่าง ๆ เป็นเสื้อผืนเสื้อลวดบ้าง ยาวตามแต่จะต้องการ กว้างเฉพาะช่วงต้นอก เป็นสินค้าออกนอกเมือง เสื้อลวดประมาณ 3,000 ตัว ราคาตัวละ 6 สตึง เสื้อผืนนั้นออกน้อย เป็นแต่ของกำนัลและของแจก ราคาผืนหนึ่งตั้งแต่สตึงจนถึงบาทตามแต่งามไม่งาม”

จากพระรชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 5 ทำให้เราทราบว่าคาทอลิกชาวเวียดนามเป็นผู้บุกเบิกการทอเสื้อที่เรียกว่า “เสื้อจันทร์บูร” “เสื้อแม่ชี” “เสื้ออาราม” โดยการนำเข้าภูมิปัญญาการทอเสื้อมาจากเวียดนามตั้งแต่สมัยหนึ่งมีการเบียดเบียนศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย ดังนั้นบางครั้งจึงเรียกเสื้อชนิดนี้ว่า “เสื้อเวียดนามอพยพ” (นิคม เขมาวาสน์, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2549)

อัตลักษณ์ของเสื้อเวียดนามอพยพก็คือการทอจากกกกลม ซึ่งมีเส้นเล็กและมีความเหนียวมาก กกเหล่านี้ก่อนที่จะนำมาทอจะถูกย้อมสี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสีแดง จนได้ชื่อว่ากกแดง ดังนั้นเมื่อนำมาทอโดยใช้ภูมิปัญญาที่นำเข้มาดังกล่าวจะทำให้เสื้อมีลายที่ละเอียดประณีต และสามารถออกแบบให้เป็นลายต่าง ๆ เช่น รูปนกยูง หรือรูปไก่ ผลผลิตของเสื้อเวียดนามอพยพแต่เดิมจะมี 2 รูปแบบ คือเสื้อผืนที่ใช้ปูนั่งปูนอน และเสื้อลวดที่ม้วนยาวหลาย ๆ เมตร (นิคม เขมาวาสน์, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2549; สง่า นามทอง, สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2551)

การทอเสื้อเวียดนามอพยพนั้น แต่เดิมเป็นงานของผู้หญิงที่ทำควบคู่ไปกับการทำประมงของผู้ชายในชุมชนวัดโรมันคาทอลิก แต่ต่อมาเสื้อได้รับความนิยมจนกลายมาเป็นอาชีพหลักของ

ชุมชน แต่ก็จัดจางไปหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากกลุ่มคาทอลิกจันทบุรีหันไปจับอาชีพทำพลอยมากขึ้น ซึ่งให้รายได้มากกว่าหลายเท่า อย่างไรก็ตามภูมิปัญญาของคาทอลิกจันทบุรีก็ได้รับการสืบทอดโดยคนพื้นเมืองในจังหวัดจันทบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านบางสระเก้า เนื่องจากเมื่ออาชีพทำพลอยเฟื่องฟูขึ้น การทอเสื้อจึงขาดแรงงาน ดังนั้นคาทอลิกที่ยังทอเสื้อจึงต้องว่าจ้างแรงงานผู้หญิงที่มีใจคาทอลิกจากตำบลอื่นมาทำ เช่น แถวบางสระเก้า

การทอเสื้อในบางสระเก้ามีจุดเริ่มมาตั้งแต่ลักษณะทางกายภาพของเกาะที่มีกัก ซึ่งเป็นพืชวัตถุ癖สำหรับการทอเสื้อเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ต่อมาเมื่อภิกษุที่ขึ้นเองของวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีเริ่มไม่พอ กลุ่มคาทอลิกจันทบุรีต้องการภิกษุมาทอเสื้อเวียดนามอพยพจึงได้มาเก็บและขอซื้อภิกษุตามธรรมชาติจากชาวบ้านบางสระเก้า หลังจากนั้นกลุ่มคาทอลิกยังได้ขอให้ชาวบางสระเก้าปลูกกกเพื่อขายให้โดยตรง ต่อมาเมื่อการทอเสื้อเริ่มลดความสำคัญลงไป พวกคาทอลิกจึงนำแรงงานจากบางสระเก้าไปทำงานที่ชุมชนวัดโรมันคาทอลิก จากการที่ได้มีการติดต่อไปมาหาสู่และทำงานกับกลุ่มคาทอลิก ทำให้ชาวบางสระเก้ามีโอกาสเรียนรู้ศิลปะการทอเสื้อเวียดนามอพยพ และนำมาประยุกต์ทอเองเพื่อเอามาใช้ในครอบครัว จนในที่สุดได้นำมาทอเองเพื่อขายเป็นอาชีพจนถึงปัจจุบัน (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 34-35; สง่า นามทอง, สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2550; กลุ่มแกนนำชุมชนบางสระเก้า, สัมภาษณ์, 28 มิถุนายน 2550)

เสื้อเวียดนามอพยพหรือเสื้อจันทบุรีได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 7 ทรงพัฒนาให้เป็นอุตสาหกรรมโดยเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรการทอเสื้อของซิสเตอร์ที่อารามฟาติมา และได้โปรดเกล้าให้ตั้งโรงงานทอเสื้อจันทบุรีขึ้นที่สวนบ้านแก้ว ซึ่งต่อมาเรียกกันว่า “เสื้อสมเด็จพระ” ลักษณะเฉพาะของเสื้อสมเด็จพระคือตัดแปลงให้เป็นของใช้ประจำวันมากขึ้น เช่น กระเป๋าเสื้อ เสื้อพับ เป็นต้น (นิคม เขมวาศน์, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2549; สง่า นามทอง, สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2551)

พ.ศ. 2427 (ค.ศ. 1884) บาทหลวงกังตริกมารับหน้าที่เจ้าอาวาสวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีต่อจากบาทหลวงรังแฟง ชาวจันทบุรีเรียกสมญานามท่านว่าบาทหลวงเป่า ท่านเป็นผู้ที่เคร่งครัดในระเบียบวินัยของวัดมาก สำหรับผู้ที่ทำความผิดทางวัด หรือฝ่าฝืนข้อบังคับของวัดอย่างร้ายแรง ท่านมีชื่อเสียงสำหรับจำจอง จนเป็นที่เกรงขามแก่สัตบุรุษทั่วไป (ที่ระลึกสุวรรณสมโภชวัดจันทบุรี, 2503, หน้า 7)

บทบาทการแพร่ธรรมของวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีในช่วงนี้แสดงให้เห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ว่ามิชชันนารีของวัดจันทบุรีชื่อครูตันได้ทำงานแพร่ธรรมร่วมกับบาทหลวงซาเวียร์เกโก ทั้งสองได้เดินทางจากอุบลราชธานีไปยังสกลนครเพื่อหวังที่จะตั้งกลุ่มคริสตชนขึ้น ในวันที่ 8 กันยายน ปีเดียวกัน จึงได้มีการสร้างบาปคริสตชนกลุ่มแรกที่สกลนคร และ

สร้างวัดน้อยขึ้นมาระหว่างตัวเมืองกับหนองหาร แต่บาทหลวงซาเวียร์และครูตันได้ประสบปัญหา ถูกกลั่นแกล้งอย่างไม่หยุดหย่อนจากผู้หลักผู้ใหญ่ของทางราชการ บาทหลวงซาเวียร์และครูตันจึง ได้ตัดสินใจนำคริสตชนทั้งหมดลงแพลายน้ำไปตั้งหลักแหล่งใหม่อีกฟากหนึ่งของหนองหาร และได้ตั้งชื่อชุมชนใหม่นี้ว่าบ้านท่าแร่ วัดบ้านท่าแร่มีนักบุญอัครเทวดามีคาแอลเป็นองค์อุปถัมภ์ เนื่องจากในระหว่างลอยแพข้ามน้ำนั้นได้มีการสวดขอนักบุญมีคาแอลให้เดินทางด้วยความ ปลอดภัย ครูตันและบาทหลวงซาเวียร์จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ตั้งกลุ่มคริสตชนกลุ่มแรกในมิสซังท่าแร่- หนองแสง (อนุสรณ์ท่าแร่ครบรอบ 100 ปี, ม.ป.ป., หน้า 5-6)

พ.ศ. 2436 (ค.ศ. 1893) ความพยายามในการแพร่ธรรมของคาทอลิกในประเทศไทย รวมถึงวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีต้องประสบอุปสรรคสำคัญคือปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ ปัญหาแรกได้แก่ เหตุการณ์พิพาทระหว่างสยามกับฝรั่งเศสในปี ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) เหตุการณ์นี้ ทำให้ไทยต้องเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ซึ่งหมายถึงประเทศลาวเกือบทั้งหมดให้กับฝรั่งเศส หลังจากนั้นไทยยังต้องยอมเสียดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงระยะ 25 กิโลเมตร ให้กับฝรั่งเศสอีกในปี พ.ศ. 2446 เพื่อแลกกับการถอนตัวออกจากจันทบุรีที่ฝรั่งเศสเข้ายึดครองมาตั้งแต่ พ.ศ. 2437 และในปี พ.ศ. 2449 เพื่อแลกกับตราด ด่านซ้าย และเกาะต่าง ๆ ที่อยู่ใต้แหลมสิงห์ไปจนถึงเกาะกูด (เสรี พงศ์พิศ, 2527, หน้า 169; เพ็ญศรี คุ้ม, 2527, หน้า 62-82)

เหตุการณ์พิพาททำให้ชาวไทยถือว่าฝรั่งเศสเป็นศัตรู ดังนั้นคริสต์ศาสนาซึ่งเป็นศาสนา ของฝรั่งเศสก็ถือเป็นศาสนาของศัตรูด้วย หมายความว่าตลอดช่วงการดำรงตำแหน่งของสังฆราช เวทย์ มิสซังสยามต้องประสบกับการกดดันทางการเมืองอยู่ตลอดเวลา และต้องทำงานกับคนไทยที่ มองสังฆกรรมชุดด้วยสายตาแห่งความเป็นศัตรู แต่ความคิดที่มีต่อคริสต์ศาสนาในสมัยนี้ยังไม่ ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงขึ้นมา เนื่องจากคริสต์ศาสนิกายโรมันคาทอลิก โดยเฉพาะพวก พระสงฆ์คาทอลิกแทบจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอำนาจทางการเมืองของฝรั่งเศสดังเช่นอดีต ดังจะ เห็นได้จากพระสังฆราชเวทย์ได้ขีดขวางเรือรบฝรั่งเศสที่เข้ามาปิดปากอ่าวมิให้ยังเข้ามาในกรุงเทพฯ เหตุการณ์ในช่วงนี้สามารถสะท้อนออกมาจากคำพูดของพระสังฆราชเวทย์ที่ได้เล่าเอาไว้ว่า (สถา ปรมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย, 2550, หน้า 24-25; เสรี พงศ์พิศ, 2527, หน้า 170-171)

“เนื่องจากพระสงฆ์มิชชันนารีส่วนใหญ่เป็นชาวฝรั่งเศส คนต่างศาสนามักไม่แยกว่า อย่างไรเป็นฝรั่งเศส อย่างไรเป็นคริสตัง ดังนั้นพวกคริสตังของเราก็ถูกเขาถือเป็นศัตรู ได้ยินเขา ร้อง “ฆ่าให้ตาย” ทั่วทุกแห่งหน และน่ากลัวเปลวไฟเล็ก ๆ จะก่อให้เกิดอัคคีภัยร้ายแรง แต่จะเป็น การผิ่ดต่อหน้าทีของข้าพเจ้า ถ้าข้าพเจ้าจะไม่กล่าวถึงความอารีอารอบของรัฐบาลของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้แสดงต่อเรา และพวกคริสตังของเราในเวลาคับขันขณะนั้น ๆ ผนฯ

สมเด็จพระยาเทววงศ์วโรปการเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศได้ให้คำมั่นแก่ข้าพเจ้าตั้งแต่แรกว่าท่านจะทำทุกอย่างเพื่อจัดขบวนมิให้พวกคริสตังของเราถูกคนต่างศาสนารังแก และท่านก็ได้ถือตามคำพูดของท่าน อนึ่งคนสมาคมชั้นสูงในกรุงเทพก็เข้าใจดีแต่นานมาแล้วว่า พระสังฆราชและพระสงฆ์มิชชันนารีคาทอลิกไม่เล่นการเมือง และถ้าบุคคลบางคนยังเชื่อเช่นนั้นอยู่ จะถือว่าความคิดเห็นส่วนตัวของเขามีน้ำหนักน่าเชื่อถือกว่าหาได้ไม่ว่าง

พ.ศ. 2443 (ค.ศ. 1900) ในเวลานี้วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีมีจำนวนสัตบุรุษเพิ่มขึ้นเป็น 2,400 คน (ที่ระลึกสุวรรณสมโภชวัดจันทบุรี, 2503, หน้า 15)

พ.ศ. 2444 (ค.ศ. 1901) มีการระบุว่าในปีนี้มีพระสงฆ์ฝรั่งเศสท่านหนึ่งพบศิลาจารึกสันสกฤตที่ตำบลเขาสระบาป ในจารึกมีข้อความว่าเมื่อ 1,000 ปีล่วงมาแล้วมีเมืองเก่าแก่ในเขตจันทบุรีชื่อว่าควนตราบุรี ควนตราบุรีเป็นเมืองที่มีอาณาเขตกว้างขวางมาก ซึ่งตั้งอยู่ที่เชิงเขาสระบาป สันนิษฐานว่าพระสงฆ์ท่านนี้อาจเป็นบาทหลวงที่มาอยู่วัดจันทบุรี (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 34)

พ.ศ. 2448 (ค.ศ. 1905) ได้มีการลงมือรื้อวัดหลังที่ 4 และสร้างวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีหลังที่ 5 ซึ่งเป็นวัดหลังปัจจุบันขึ้น การสร้างวัดใช้เวลา 4 ปี โดยมีสัตบุรุษเสียสละมากมาย พบว่าคริสตชนทุกครัวเรือนได้สละกำลังกายหรือกำลังทรัพย์ช่วยก่อสร้างวัดไม่ว่าจะเป็นการให้อิฐที่ทำกันเองจากโรงเผาอิฐ รวมถึงการถวายเงินซื้อกระจกภาพสี นาฬิกาที่ตั้งบนหอดวัด รูปแม่พระนิรมล นักบุญยออาคิมและนักบุญอันนา ตลอดจนถึงซื้อระฆังใหญ่ (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 36; ที่ระลึกสุวรรณสมโภชวัดจันทบุรี, 2503, หน้า 12; เทวีย์ สามภักดิ์, สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2551)

พ.ศ. 2450 (ค.ศ. 1907) วัดได้จัดตั้งโรงเรียนสอนวิชาตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการขึ้นเป็นครั้งแรก โดยใช้ชื่อว่า “โรงเรียนมารีอาลัย” โรงเรียนมารีอาลัยดำเนินการโดยคณะอัสสัมชัญ แต่ได้ทำการสอนได้ 2 ปี ก็ต้องเลิกไป ต่อมาวัดยังได้จัดตั้งโรงเรียนประชาบาลโดยใช้ชื่อเดิมคือ “โรงเรียนมารีอาลัย” ในพ.ศ. 2454 พร้อมกับการทำพิธีเสกเปิดวัดหลังที่ 5 (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 36)

พ.ศ. 2469 (ค.ศ. 1926) วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีมีจำนวนสัตบุรุษเพิ่มขึ้นเป็น 3,000 คน (ที่ระลึกสุวรรณสมโภชวัดจันทบุรี, 2503, หน้า 15)

พ.ศ. 2480 (ค.ศ. 1937) ทางวัดได้ขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ โดยใช้ชื่อใหม่ว่า “โรงเรียนมารีอาลัยพิทักษ์” แต่เมื่อดำเนินการสอนได้ 3 ปีก็ต้องชะงักการสอนไป 5 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2483-2487 เนื่องจากการเบียดเบียนศาสนาในช่วงสงครามอินโดจีน (สุเทพ ไชยเผือก, สัมภาษณ์, 3 กรกฎาคม 2551) สงครามอินโดจีนระหว่าง พ.ศ. 2483-2487 เป็นการพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ในช่วงสงครามดังกล่าวรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามได้

กำหนดนโยบายการสร้างความเป็นไทยด้วยการให้มีเอกภาพทางศาสนา คือการเรียกร้องให้คนไทยทุกคนนับถือพระพุทธศาสนาเพียงศาสนาเดียว ดังนั้นคริสตชนในประเทศไทยซึ่งนับถือศาสนาเดียวกับฝรั่งเศส ก็จะถูกมองว่าเป็นศัตรูของชาติด้วย คริสตชนจึงถูกมองว่าเป็น “แนวที่ 5” สายลับฝรั่งเศส รัฐบาลได้ทำการเบียดเบียนศาสนาโดยจัดตั้งคณะเลียดไทยเป็นผู้ดำเนินการร่วมกับข้าราชการส่วนภูมิภาค ที่จันทบุรีสมาชิกคณะเลียดไทยใช้วิธีการขู่บังคับให้คริสตชนทั้งศาสนา เช่น นอกจากการปิดโรงเรียนมารีย์าลัยแล้ว นักเรียนคาทอลิกถูกขู่ให้เลิกเรียนใน โรงเรียนของทางราชการ คริสตชนที่เป็นข้าราชการถูกย้ายไปจังหวัดไกล พ่อค้าคริสตชนถูกจับและกล่าวหาว่าเป็นแนวที่ 5 และมีความพยายามที่จะเข้าไปทำลายวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีด้วย กลุ่มคริสตชนจึงรวมตัวกันเพื่อป้องกันวัดและชุมชนของตนเอง โดยการจัดเวรยามเฝ้าทั้งวันทั้งคืน ดังนั้นเมื่อมีกระแสการเคลื่อนไหวของคณะเลียดไทยที่เตรียมจะเข้ามาทำลายวัด หัวหน้าชุมชนก็จะติดลอบให้สัญญาณ หลังจากนั้นคริสตชนทุกคนที่ยังแข็งแรงทั้งหญิงชายก็เตรียมอาวุธ เช่น ไม้ตะบอง มีดได้พลั่ว จอบ มาชุมนุมกันที่วัด เมื่อกลุ่มเลียดไทยเห็นก็ไม่กล้าเข้ามาทำลายวัด (สุรัช ชุ่มศรีพันธุ์, 2543 ก. หน้า 90; เทวีย์ สามิกักดิ์, สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2551)

อย่างไรก็ดีผลของสงครามอินโดจีนที่มีต่อวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีที่ยังปรากฏให้เห็นจนถึงปัจจุบันก็คือทางวัดต้องนำยอดแหลมที่หอทั้งสองข้างของวัดออก เนื่องจากทางทหารเห็นว่ายอดแหลมเป็นจุดเด่นในการโจมตีทางอากาศต่อค่ายทหารในเมืองจันทบุรี บาทหลวงซิมอนเจ้าอาวาสในสมัยนั้นจึงตัดสินใจตัดยอดแหลมที่หอวัดออก (กรมยุทธศึกษาทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด กระทรวงกลาโหม, 2540; ที่ระลึกสุวรรณสมโภชวัดจันทบุรี, 2503, หน้า 13; เทวีย์ สามิกักดิ์, สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2551)

พ.ศ. 2487 (ค.ศ. 1944) จันทบุรีซึ่งแต่เดิมเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลกรุงเทพฯ ได้แยกเป็นมณฑลใหม่เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2487 โดยมีชื่อว่า “มณฑลจันทบุรี” มณฑลจันทบุรีมีพื้นที่ประมาณ 34,000 ตร.กม. รวม 7 จังหวัด ได้แก่ 1.ตราด 2.จันทบุรี 3.ระยอง 4.ชลบุรี 5.ฉะเชิงเทรา 6.นครนายก และ 7.ปราจีนบุรี ยกเว้นจังหวัดฉะเชิงเทราฝั่งขวาของแม่น้ำบางปะกงเป็นของมณฑลกรุงเทพฯ และ อ.บ้านนาจังหวัดนครนายก เป็นของมณฑลกรุงเทพฯ (นับตั้งแต่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2536 มีจังหวัดสระแก้วเพิ่มอีก 1 จังหวัดในมณฑลจันทบุรี)

พระคุณเจ้าเรอเน แปร์รอสยังได้ทำการอภิเษก บาทหลวงยาโกเบ แจง เกิดสว่าง เป็นพระสังฆราช เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2488 พระคุณเจ้าแจง เกิดสว่าง ถือเป็นพระสังฆราชไทยองค์แรกของประเทศไทย และมีพระสงฆ์ ผู้ร่วมงานที่เป็นคนไทยทั้งหมดจำนวน 16 องค์ หลังจากได้รับการอภิเษกแล้ว พระสังฆราชได้เดินทางมาที่วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี และคริสตชนได้ให้การต้อนรับด้วยขบวนเรือที่ตกแต่งอย่างสวยงาม (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 38)

นอกจากนี้อารามภคินีรักกางเขนแห่งจันทบุรี ซึ่งถูกยุบตามกฎหมายใหม่ของพระศาสนจักรก็ได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาเป็นอารามของมิสซังอีกครั้งหนึ่ง (โรเบิร์ต กอสเต, 2547, หน้า 363)

เมื่อบาทหลวงบุญชู ระบุพิชัย มาเป็นเจ้าอาวาสวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี ท่านได้ทำการบูรณะวัดจันทบุรีโดยได้ปรับพื้นฐานลานวัด ทั้งหน้าวัดและข้างวัด เพราะแต่เดิมนั้นตัววัดตั้งอยู่บนเนินเตี้ย ๆ รวมถึงลานหน้าวัดก็ลาดต่ำลงสู่แม่น้ำ เมื่อมีฝนตกคราวใดน้ำก็จะท่วม ทำให้ไม่สะดวกต่อการสัญจรไปมา บาทหลวงบุญชูได้ขอแรงสัตบุรุษทุกครัวเรือนขนทรายจากแม่น้ำประมาณ 4,000 ลูกบาศก์เมตร จนทำให้วัดมีระดับพื้นน้ำ นอกจากนี้เนื่องจากภูมิอากาศของจันทบุรีทำให้สิ่งก่อสร้างเสื่อมโทรม ท่านจึงเปลี่ยนหลังคาวัดจากกระเบื้องซีเมนต์เป็นกระเบื้องลูกฟูก บาทหลวงยังใส่ซี่กรงเหล็กตามช่องหน้าต่าง และเหนือช่องหน้าต่างป้องกันกระจกสีอีกด้วย รวมทั้งใส่ลูกกรงไม้กันกระเบื้องชั้นบนด้วย (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 38)

พ.ศ. 2488 (ค.ศ. 1945) บาทหลวงบุญชูได้เปิดโรงเรียนคาทอลิกขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งโดยใช้ชื่อว่าโรงเรียนมารดาพิทักษ์ การเปิดโรงเรียนทำให้เด็กและเยาวชนคาทอลิกที่เรียนตามโรงเรียนประชาบาลและโรงเรียนราษฎรได้ย้ายกลับเข้ามาเรียนที่โรงเรียนมารดาพิทักษ์จนแน่นทุกระดับชั้น การที่วัดสามารถนำเอาคริสตชนชายหญิงมาเรียนรวมกันในโรงเรียนมารดาพิทักษ์แห่งเดียวกันได้ จึงนับว่ามีประโยชน์มากที่ทำให้ เด็ก ๆ ได้เรียนคำสอน และได้ศึกษาตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการจนสร้างชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของบุคคลภายนอกมาร่วม 2 ทศวรรษ (สง่า นามทอง, สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2550)

โรงเรียนมารดาพิทักษ์ตั้งขึ้นได้ไม่กี่ปีก็เริ่มมีชื่อเสียง นักเรียนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และมีการพัฒนาการเรียนการสอนจนโรงเรียนได้รับรองวิทยฐานะเทียบเท่าโรงเรียนรัฐบาลจากกระทรวงศึกษาธิการ ดังนั้นโรงเรียนมารดาพิทักษ์จึงได้พัฒนาขยายเป็นระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โดยแยกนักเรียนชายหญิงจากโรงเรียนมารดาพิทักษ์เป็นมารดาพิทักษ์ 1 สำหรับนักเรียนชาย และแยกนักเรียนหญิงเป็นมารดาพิทักษ์ 2 แต่หลังจากนั้น 2-3 ปี ก็เปลี่ยนเป็นโรงเรียนมารดาพิทักษ์สำหรับเด็กชาย และโรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์สำหรับเด็กหญิง โรงเรียนสตรีมารดาพิทักษ์มีการบริหารเป็นเอกเทศโดยทางวัดมอบกิจการให้ซิสเตอร์คณะรักกางเขนเป็นผู้ดำเนินงาน (สง่า นามทอง, สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2550)

ต่อมาในปีพ.ศ. 2505 ทางวัดซึ่งมี กิจการต่าง ๆ ขยายตัวมากขึ้นจนล้นมือจนไม่มีเวลาจะดูแลโรงเรียนมารดาพิทักษ์ได้ ทางวัดจึงได้พิจารณาขอให้ภราดาคณะลาซาเลียมอบกิจการโรงเรียนมารดาพิทักษ์ไปบริหารงาน คณะภราดาได้ย้ายสถานที่ซึ่งเป็นโรงเรียนลาซาลในปัจจุบัน (สง่า นามทอง, สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2550)

พ.ศ. 2494 (ค.ศ. 1951) ได้มีการสร้างอารามคาร์แมล และสร้างอาคารที่พักชั่วคราวสำหรับภคินี เนื่องจากพระสังฆราช ยาโกเบ แจง เกิดสว่าง ประรณนาที่จะมีอารามนักบวชคาร์แมลในมิตซังจันทบุรี เพื่อมีภารกิจด้านการภาวนาเป็นพิเศษแก่บรรดาพระสงฆ์ สัตบุรุษ และงานแพร่ธรรม บาทหลวงบุญชู ระวังพิช เจ้าอาวาสวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีสมัยนั้นเป็นผู้รับผิดชอบดูแลการก่อสร้างดังกล่าว (50 ปี อารามคาร์แมล จันทบุรี, 2545, หน้า 54)

พ.ศ. 2495 (ค.ศ. 1952) คณะภคินีของอารามคาร์แมลจันทบุรี ซึ่งประกอบด้วยภคินีภายใน 6 คน และภคินีภายนอก 6 คน รวมทั้งหญิงสาวชาวเวียดนามคนหนึ่งเตรียมตัวเป็นโปรตุเกสที่ได้เดินทางจากกรุงเทพฯ โดยเรือภานุรังสี ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ และในวันที่ 14 กุมภาพันธ์เรือเข้าเทียบท่าที่ท่าแหลม ชิสเตอร์จากอารามภคินีรักกางเขนแห่งจันทบุรีได้มารับคณะภคินีคาร์แมลกลุ่มนี้ไปพักที่อารามฟาติมา ต่อมาได้มีการเสกอารามและปิดเขตพรตในวันที่ 2 มีนาคม (50 ปี อารามคาร์แมล จันทบุรี, 2545, หน้า 57)

พ.ศ. 2500 (ค.ศ. 1957) ทางวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีได้จัดตั้งคณะพลมารีย์ขึ้น (อนุสรณ์สมโภช 275 ปีของการตั้งวัดและ 75 ปีของวัดหลังปัจจุบัน, 2528)

พ.ศ. 2503 (ค.ศ. 1960) มีการฉลองวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีครบ 50 ปี เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม วัดจันทบุรีในขณะนั้นวัดมีจำนวนสัตบุรุษ 5,164 คน (ที่ระลึกสุวรรณสมโภชวัดจันทบุรี, 2503, หน้า 15; สง่า นามทอง, 2528, หน้า 38)

ในช่วงทศวรรษนี้อาชีพการทำพลอยได้เฟื่องฟูขึ้นในชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี โดย คริสตชนได้เปลี่ยนอาชีพจากการทอเสื่อมาเป็นการเจียรไนพลอย (การทำพลอย) และการค้าขายพลอยเนื่องจากรายได้จากรูถักพลอยมากกว่าการทอเสื่อหลายเท่าตัว คริสตชนกลุ่มแรกเราพบหลักฐานว่ากลุ่มคริสตชนได้ทำรูถักพลอยก่อนและพลอยเจียรไนมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ดังที่ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 33; สุเทพ ไชยเผือก, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2551; วสันต์ บรรจงศิลป์, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2551)

“....ตรงข้ามทำน้ำวัดไฟล้อมกับพวกจีนบ้าง ไทยบ้าง ญวนก็มี เอาพลอยและบุษย์มาให้เราได้ให้เงินคนละมากบ้างน้อยบ้างตามสมควร...”

รูถักพลอยได้มาเฟื่องฟูทำกันทั้งชุมชนในช่วงทศวรรษ 2500 หลังจากช่างเล่าย์ เจริญกิจ อาจารย์พลอยชื่อดังของจันทบุรีที่เป็นคาทอลิกได้ลงทุนตั้งโรงงานเจียรไนพลอย โดยใช้เครื่องจักรสมัยใหม่มากกว่า 100 เครื่อง คริสตชนที่เข้าไปเป็นลูกจ้างเจียรไนพลอยและได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการทำพลอยจากโรงงานช่างเล่าย์ คริสตชนกลุ่มนี้ต่อมาสามารถแยกตัวออกมาลงทุนในรูถักพลอยด้วยตัวเอง จนทำให้การทำพลอยขยายตัวไปทั้งชุมชนคาทอลิก เช่น นายสุเทพ ไชยเผือก

นายหลอ ภาณุพันธ์ นายล่าง ภาณุพันธ์ นายสมเย็น ประดิษฐ์ศิลป์ เป็นต้น (สุเทพ ไชยเผือก, สัมภาษณ์, 4 สิงหาคม 2551)

การทำอาชีพพลอยของคริสตชนมีส่วนทำให้พลอยกลายเป็นธุรกิจสำคัญของจังหวัดจันทบุรี และขยายตัวเป็นธุรกิจระดับประเทศ จนในที่สุดได้กลายเป็นธุรกิจระดับโลกที่มีการส่งออกอัญมณีทำรายได้จำนวนมากเข้าประเทศในปัจจุบัน ร่องรอยของธุรกิจพลอยของคริสตชนจันทบุรีจะเห็นได้จากการเรียกย่านที่อยู่ของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกในเขตถนนศรีจันทร์และถนนกระจางว่าเป็นตลาดพลอย ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไปของนักธุรกิจเกี่ยวกับพลอย (สง่า นามทอง, สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2550; ธวัชชัย อานามพงษ์, สัมภาษณ์, 22 กรกฎาคม 2549; สุเทพ ไชยเผือก, สัมภาษณ์, 3 สิงหาคม 2551)

พ.ศ. 2507 (ค.ศ. 1964) ทางอารามคาร์แมลจันทบุรีได้เปิดเขตพรตให้สัตบุรุษเข้าชมในโอกาสเสกอาคารที่พักอีกหลังหนึ่ง (50 ปี อารามคาร์แมล จันทบุรี, 2545, หน้า 57)

พ.ศ. 2505 - 2508 (ค.ศ. 1965-1968) การสังคายนาวาติกันครั้งที่ 2 มีผลให้วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีเปิดพื้นที่กว้างขวางขึ้น เช่น บาทหลวงบุญชู ระวังภัย ได้เริ่มทำงานด้านศาสนสัมพันธ์ โดยการนำคริสตชนไปทอดผ้าป่า ทำให้ลดความขัดแย้งระหว่างคริสตชนและชาวพุทธในจันทบุรี นอกจากนี้ฆราวาสก็เข้ามามีบทบาทเกี่ยวกับงานของวัดมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นกรรมการสภาวัดหรือสภาอภิบาล หรือการที่คริสตชนสามารถแต่งงานกับคนต่างศาสนาได้โดยต่างคนต่างถือ เป็นต้น (สง่า นามทอง, สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2550)

นอกจากนี้การสังคายนาวาติกันที่ 2 ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบภายในวัดด้วย เช่น การถอดถอนสิ่งประดิษฐ์ออกจากพระแท่นเดิม การซ่อมผิวปูนด้านรอบวัด ลวดลายบนปูนปั้น และกระเบื้องบนจั่วหน้าวัด เป็นต้น (สง่า นามทอง, สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2550)

พ.ศ. 2508 (ค.ศ. 1965) ได้มีการเปลี่ยนสภาพจากมิสซังจันทบุรีเป็นสังฆมณฑลจันทบุรี และวัดแม่พระปฏิสนธินิรมล (วัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี) ได้รับเกียรติเป็นอาสนวิหาร อาสนวิหารในที่นี้หมายถึงวัดแม่ที่ก่อให้เกิดวัดใหญ่น้อยที่เป็นวัดลูกเพิ่มขึ้นมาตามลำดับ อาสนวิหารวัดจันทบุรีเป็นศูนย์กลางให้พี่น้องคริสตชนวัดจันทบุรีแยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐานในที่ต่าง ๆ เช่น วัดขลุ้ง วัดปากน้ำ วัดท่าใหม่ วัดตราด วัดท่าแฉลบ วัดมะขาม วัดมูซุ เป็นต้น (อนุสรณ์สมโภช 275 ปีของการตั้งวัด และ 75 ปีของวัดหลังปัจจุบัน, 2528)

พ.ศ. 2511 - 2513 (ค.ศ. 1968-1970) มีการปิดอารามคาร์แมลจันทบุรีชั่วคราวระหว่างวันที่ 2 มกราคม 2511 ถึง 12 สิงหาคม 2513 เนื่องจากขาดกระแสเรียก และเพื่อให้สมาชิกของคณะไปรับการอบรมเพิ่มเติม (50 ปี อารามคาร์แมล จันทบุรี, 2545, หน้า 57)

พ.ศ. 2528 (ค.ศ. 1986) มีการฉลองวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีครบ 75 ปี เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม (สง่า นามทอง, 2528, หน้า 39)

พ.ศ. 2531 (ค.ศ. 1989) เกิดปัญหาสถานที่ตั้งอารามคาร์แมลเนื่องจากทนายเจ้าของที่ดิน แสดงเจตจำนงขอที่ดินคืน ทางอารามคาร์แมลพยายามแก้ไขปัญหที่ดิน แต่ไม่ประสบความสำเร็จ จึงมีการประชุมคณะกรรมการมูลนิธินักบุญเทเรซาสงเคราะห์ ในวันที่ 11 มีนาคม 2532 คณะกรรมการได้ตัดสินใจสร้างอารามใหม่ในที่ดินซึ่งคุณราตี และคุณบังศรี ประสมผล ถวายให้ (50 ปี อารามคาร์แมล จันทบุรี, 2545, หน้า 58)

พ.ศ. 2532 (ค.ศ. 1990) ฯพณฯ ลอเรนซ์ เทียนชัย สมานจิต อนุมัติให้ถมที่ดิน เพื่อสร้างอารามแห่งใหม่ ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ และอนุมัติให้มีการดำเนินการก่อสร้างอาราม ในวันที่ 28 สิงหาคม ต่อมาได้มีการวางศิลาฤกษ์วัดและอารามคาร์แมลจันทบุรี ในวันที่ 28 เมษายน (50 ปี อารามคาร์แมล จันทบุรี, 2545, หน้า 58)

พ.ศ. 2535 (ค.ศ. 1991) อารามคาร์แมลแห่งใหม่ได้รับการเสกและเปิดเมื่อวันที่ 4 มกราคม (50 ปี อารามคาร์แมล จันทบุรี, 2545, หน้า 58)

พ.ศ. 2539 (ค.ศ. 1996) บ้านพักผู้สูงอายุ คามิลเลียน โซเซียล เซนเตอร์ จันทบุรี ได้รับการก่อตั้งขึ้นตามคำเชื้อเชิญของพระสังฆราชลอเรนซ์ เทียนชัย สมานจิต ประมุขแห่งสังฆมณฑลจันทบุรี ต่อคณะมิชชันนารีคามิลเลียน โดยเริ่มก่อสร้างอาคารและแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2542 โดยบ้านพักคามิลเลียนแห่งนี้สามารถรับใช้บริการดูแลผู้สูงอายุได้ประมาณ 100 คน

พ.ศ. 2545 (ค.ศ. 2002) คณะรักกางเขนแห่งจันทบุรีฉลองครบรอบ 200 ปี (คณะรักกางเขนจันทบุรี, 2543, หน้า 181)

พ.ศ. 2549-2551 (ค.ศ. 2006-2008) บาทหลวงยอด เสนารักษ์ เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันเป็นผู้นำในการเฉลิมฉลองชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี ภายใต้แผนปฏิบัติการเรื่อง “สมโภชอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธิ์นรมล 100 ปี และฉลองชุมชนแห่งความเชื่อ 300 ปี จันทบุรี”

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

ภาคผนวก ข
ลำดับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์เวียดนาม

ลำดับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์เวียดนาม

คริสต์ศตวรรษที่ 10 ประเทศเวียดนามได้ฟื้นฟูความเป็นเอกราช หลังจากที่ถูกปกครองโดยประเทศจีนมาเป็นเวลาร่วมพันปี ในช่วงแรกนั้นศาสนาพุทธมีอิทธิพลในฐานะที่พระภิกษุเป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับกระบวนการพิพากษาคดี แต่ในเวลาต่อมาปัญญาชนของลัทธิขงจื๊อก็มีความสำคัญในประเทศเวียดนามมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ (Popkin, 1979, p. xv)

คริสต์ศตวรรษที่ 13 ได้มีผู้นำมองโกล 3 คน ได้บุกเข้ามารุกรานประเทศเวียดนาม แต่ก็ถูกขจัดออกไปได้ อย่างไรก็ตามผลกระทบของการรุกรานทำให้ประเทศเวียดนามมีความอ่อนแอลงไปเป็นอย่างมาก

พ.ศ. 1950 (ค.ศ. 1407) จีนได้กลับมารุกรานประเทศเวียดนามในช่วงที่มีความขัดแย้งกันในราชสำนัก การรุกรานได้นำมาสู่การปกครองของจีนเป็นเวลา 20 ปี ซึ่งในช่วงนี้เอกสารที่เกี่ยวข้องในเวียดนามได้ถูกทำลายไปอย่างมาก (Popkin, 1979, p. xv)

พ.ศ. 1971 (ค.ศ. 1428) เมื่อได้มีการกู้เอกราชของประเทศเวียดนาม โดยการนำของเลออย (Le Loi) ซึ่งใช้เวลาในการสู้รบกับจีนเป็นเวลา 10 ปี ผลสำเร็จในการกู้เอกราชทำให้เลออยกลายเป็นวีรบุรุษแห่งการต่อสู้ของประเทศเวียดนาม ดังนั้นต่อมาก็ได้มีการสถาปนาราชวงศ์เลี่ยนมา ถึงแม้เวียดนามจะสามารถกู้เอกราชได้จากจีน แต่ชาวเวียดนามก็ยังได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีนเป็นอย่างมากเหมือนเช่นในอดีต ตัวอย่างเช่น มีการคัดเลือกข้าราชการโดยใช้ระบบจอหงวนของจีนอย่างกว้างขวาง (Popkin, 1979, p. xv)

ราชวงศ์เลื่อได้ว่าเป็นราชวงศ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของเวียดนาม คือปกครองประเทศอยู่นานกว่า 350 ปี อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาดังกล่าวก็ยังปรากฏความขัดแย้งที่ทำให้เวียดนามเกิดความแตกแยกถึงสองครั้งด้วยกัน คือ การแตกแยกครั้งที่หนึ่ง ในครั้งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 16 เกิดจากมีผู้ตั้งตัวขึ้นชิงราชบัลลังก์ จนทำให้ราชวงศ์เลื่อต้องกลับไปปกครองดินแดนส่วนน้อยของประเทศ ส่วนการแตกแยกครั้งที่สองประมาณ 100 ปีให้หลัง เกิดจากการมีจักรพรรดิที่ได้รับความชอบธรรมยอมรับเป็นประมุขของประเทศอีก 2 ราชวงศ์ คือตระกูลตริन्हในภาคเหนือและตระกูลเหงียนในภาคใต้ ในการแบ่งแยกแต่ละครั้งก็ติดตามมาด้วยสงครามกลางเมืองระหว่างฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้อีกมากกว่า 50 ปี อย่างไรก็ตามราชวงศ์เลื่อก็ยังคงมีอำนาจในนามจนกระทั่งถึงสงครามกลางเมืองสามสิบปีก่อนการรวมประเทศเวียดนามในปี พ.ศ. 2345 (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 34)

พ.ศ. 2047 – 2070 (ค.ศ. 1504 – 1527) ในช่วงเวลานี้ประเทศเวียดนามมีกษัตริย์ปกครองไม่น้อยกว่า 8 พระองค์ โดยในจำนวนนี้มี 6 พระองค์ถูกพระญาติหรือผู้ที่ต้องการชิงราชบัลลังก์ลอบ

ปลงพระชนม์ อาทิจั่น แมก ดาง คง ผู้แย่งราชบัลลังก์ได้ เป็นต้น (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 34-35)

พ.ศ. 2053 (ค.ศ. 1510) นายพลเรือเอกอัลบูเคอร์ก นำชาวโปรตุเกสเดินทางจากอินเดียไปทางภาคตะวันออก โปรตุเกสได้ก้าวเป็นที่มั่นแห่งแรกในเอเชีย และเป็นเมืองหลวงของดินแดนที่โปรตุเกสยึดจากอินเดียทั้งหมด (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 41)

พ.ศ. 2054 (ค.ศ. 1511) โปรตุเกสยึดได้เมืองมะละกา ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าของจักรวรรดิมุสลิมบนฝั่งตะวันตกของมลายาและแปรสภาพเป็นที่มั่นของโปรตุเกส กิจกรรมนี้ทำให้อัลบูเคอร์กได้เส้นทางเข้าอ่าวไทย ทะเลจีนภาคใต้และน่านน้ำรอบหมู่เกาะอินโดนีเซียทั้งหมด ต่อมาโปรตุเกสก็เข้าประเทศไทยและจีนและลงไปยังทะเลสาบ ขยายตัวไปทั่วเอเชียด้วยความเชื่อมั่นว่าโลกที่เขาค้นพบทั้งหมดนั้นเพื่อประโยชน์อย่างเดียว คือเพื่อให้โปรตุเกสเข้มแข็งและมั่งคั่ง (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 41)

พ.ศ. 2070 (ค.ศ. 1527) แมกขึ้นครองราชย์ในปีนี้ แมกเคยเป็นข้าหลวงที่ฮานอย และภายในเวลาไม่ถึง 10 ปี กองทัพจีนอีกกองหนึ่งมาชุมนุมอยู่ที่ริมชายแดน แต่แมกก็ได้ส่งกองทหารไปต่อต้านภัยใหม่นี้ ตรงกันข้ามพระองค์กลับต้อนรับนายพลจีนผู้เดินทัพเข้ามาพร้อมด้วยของขวัญกับข้อเสนอจะยกส่วนหนึ่งของเวียดนามให้จีน เพื่อแลกเปลี่ยนกับคำสัญญาจะให้รุกรานพระองค์ ดังนั้นจีนก็ยกทัพกลับไป และปักกิ่งก็ยอมรับราชวงศ์ที่ดั่งขึ้นใหม่นี้ (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 35)

ราชวงศ์เลมิได้ร่วมมือกับจีน แต่ตัดสินใจสนับสนุนเหยียนคิมชาวเวียดนามที่ไฝ่สูงอีกคนหนึ่งที่ว่าแผนล้มแมก และตั้งตนขึ้นแทนในปีนี้ เหยียน คิม หัวหน้ารัฐบาลลี้ภัยในนามของเชื้อสายราชวงศ์เลเป็นประมุขเตรียมเข้ายึดเวียดนามจากพวกของแมกด้วยความช่วยเหลือจากกษัตริย์ลาว เวียดนามถูกแบ่งออกเป็นสองฝ่าย เหยียน คิม ได้ควบคุมครึ่งหนึ่งของภาคใต้ ถิ่น หัว ริมฝั่งสันดอนปากแม่น้ำแดง (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 35)

พ.ศ. 2076 (ค.ศ. 1533) พงสาวดารเวียดนามระบุไว้ว่ามีบาทหลวงรูปหนึ่งใช้นาม อิกนาซิโอ มายังเวียดนามและเทศนาสั่งสอนในมณฑลนามคินห์ (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 45)

พ.ศ. 2078 (ค.ศ. 1535) ชาวโปรตุเกสมาถึงเวียดนาม ก่อนหน้าโคลัมบัสค้นพบทวีปอเมริกาเป็นเวลานาน โปรตุเกสตัดสินใจให้ไฟโฟเป็นศูนย์กลางที่เหมาะสมในการค้าขายและจอดเรือ แม้ว่าจะไม่ประสบความสำเร็จในการทำไฟโฟให้คล้ายกับเมืองกัวหรือมะละกาก็ตาม

พ.ศ. 2083 (ค.ศ. 1540) ไฟโฟก็กลายเป็นท่าเรือทางเข้าที่สำคัญที่นำสินค้าต่างชาติเข้าโคชินจีน ต่อมาพ่อค้าโปรตุเกสในเมืองไฟโฟเชิญบาทหลวงเยซูอิตกลุ่มหนึ่งไปจากมาเก๊า ประกอบด้วยนักเผยแพรศาสนา 2 คน คนหนึ่งเป็นชาวอิตาลี และอีกคนหนึ่งเป็นชาวโปรตุเกส

มาจากวิทยาลัยเยซุอิตที่มากัวเพื่อมาทำงานในเวียดนาม คณะเยซุอิตเป็นคณะธรรมทูตชุดแรกที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาในเอเชีย โดยมุ่งเป้าหมายไปที่ประเทศจีนและญี่ปุ่นเป็นสำคัญ แต่หลังจากถูกขับไล่ออกจากญี่ปุ่น คณะเยซุอิตจึงได้ย้ายเข้าไปในเวียดนาม และเริ่มดำเนินการเผยแพร่ศาสนา แม้ว่า การติดต่อทางการค้าของฝรั่งเศส รวมทั้งชาวยุโรปอื่น ๆ ในเวียดนามดูเหมือนจะไม่ประสบความสำเร็จ แต่การเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในดินแดนนี้ดูจะประสบความสำเร็จมากกว่าประเทศใด ๆ ในเอเชียยกเว้นฟิลิปปินส์ (ไกรฤกษ์ นานา, 2550, หน้า 23)

ดังนั้นระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 16 ชาวโปรตุเกสสามารถควบคุมการค้าตะวันตกทั้งหมดกับเวียดนามไว้ได้ พวกเขาควบคุมน่านน้ำเอเชียจากที่นั่นต่าง ๆ ของตน และพยายามกีดกันคู่แข่งขึ้นทั้งหลาย ระยะนี้จึงเป็นช่วงความยิ่งใหญ่ทางการเดินเรือของโปรตุเกส (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 42)

ในช่วงนี้เป็นช่วงที่ราชวงศ์เลปกครองเวียดนาม การปกครองเต็มไปด้วยความยุ่งยากทางการเมือง และความเสื่อมศีลธรรม พวกเจ้าศักดินาตั้งตัวขึ้นเพื่อแย่งชิงอำนาจ มีความพยายามเป็นพัก ๆ ที่จะช่วยพยุงความมั่นคงทางเศรษฐกิจด้วยการช่วยชาวชนบท แต่ไร้ผล และการจลาจลนองเลือดก็เกิดขึ้นทั่วไป ระยะของความอุดมสมบูรณ์และสันติภาพภายในนั้นมีระยะเพียงสั้น ๆ และหายากมาก (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 34)

ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 สัญญาณความเสื่อมของโปรตุเกสก็เริ่มปรากฏ ฮอลแลนด์และอังกฤษทำสงครามกับโปรตุเกสและสเปนจึงถูกกีดกันจากตลาดการค้าเมืองลิสบอน ทำให้อังกฤษและฮอลันดาต่างโกรธแค้นและชิงช้า จึงเริ่มโจมตีโปรตุเกส ทั้งสองชาตินี้จึงเริ่มออกเดินเรือเพื่อแสวงหาเส้นทางค้าขายสายใหม่ นอกจากนั้นฮอลันดายังกระตือรือร้นที่จะเอาชนะพระเจ้าฟิลิปส์ที่ 2 ของสเปนที่เพิ่งขึ้นครองราชบัลลังก์โปรตุเกสใน พ.ศ. 2123

พ.ศ. 2088 (ค.ศ. 1545) เมื่อเหียนคิมถูกฆ่าตายในปีนี้ พวกของแมกยังคงคุมอำนาจอย่างมั่นคงอยู่ในภาคเหนือ แท้จริงแล้วต้องใช้เวลาเกือบ 60 ปี ก่อนที่จะขับไล่พวกของแมกออกจากฮานอยได้ และตั้งราชวงศ์ขึ้นไว้เป็นประมุขเวียดนามที่รวมกันได้อีก (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 35)

หลังจากการเสียชีวิตของเหียนคิมแล้ว ตรินห์เคียม (Trinh Kiem) ลูกเขยของเหียนคิมได้เข้ามามีอำนาจแทน และก่อตั้งตระกูลตรินห์ ซึ่งเป็นผู้ปกครองของ Tongking ในนามของราชวงศ์เล ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1592 ส่วนเหียนห่งซึ่งเป็นลูกของเหียนคิม ได้หลบหนีจากสาเหตุความหวาดระแวงของ ตรินห์เคียมลงมายังชายแดนภาคใต้ และในปี ค.ศ. 1569 ก็ได้เข้าปกครองในจังหวัดส่วนใหญ่ของเวียดนามตอนใต้ การปกครองของเหียนห่ง ตั้งอยู่บนฐานทรัพยากรที่มั่งคั่งในเขตตอนใต้ และดำเนินการปกครองในนามของราชวงศ์เลที่กษัตริย์เลเป็นเสมือนนักโทษของ

ตระกูลตรินท์ ทำให้ยังคงสามารถมีบทบาทในการเมืองของ Tongking จนถึงปี ค.ศ. 1600 (Li Tana & Anthony Reid, 1993, pp. 1-2)

เหียนหงได้ชื่อว่าเป็นผู้สถาปนารัฐเวียดนามทางภาคใต้ ผู้สืบทอดอำนาจของเหียนหงได้ปกครองเวียดนามภาคใต้มาเป็นเวลาเกือบ 2 ศตวรรษ จนกระทั่งกองทัพของตระกูลตรินท์ได้เข้ามาแทรกแซงหลังจากที่เกิดกบฏไต้เฉินในทศวรรษ 1770 ในระหว่างการปกครองของตระกูลเหียนหงนั้น ชายแดนตอนเหนือของเวียดนามได้มักจะถูกโจมตีอย่างหนักจากตระกูลตรินท์ โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2163-2217 ถือได้ว่าเป็นช่วงที่มีสงครามระหว่างทั้งสองตระกูลอย่างต่อเนื่อง (Li Tana & Reid, 1993, pp. 1-2)

ตระกูลเหียนหงที่ปกครองอยู่เวียดนามตอนใต้สามารถปรับหลักการและรูปแบบของตะวันตกมาใช้ได้ดีกว่าตระกูลตรินท์ในภาคเหนือ ดังนั้นตระกูลเหียนหงจึงสามารถสร้างกองทัพที่มีวินัยและมีขวัญกำลังใจอย่างมาก การปรับตัวเช่นนี้ทำให้ตระกูลเหียนหงสามารถขยายดินแดนอย่างต่อเนื่องลงไปทางทิศใต้และทิศตะวันตก โดยได้ผนวกจัมปาของลาวเข้ามาในปลายศตวรรษที่ 17 และดินแดนของกัมพูชาในปากแม่น้ำโขง จนอาจกล่าวได้ว่าเวียดนามได้สามารถครองความเป็นใหญ่ควบคุมกับสยามประเทศ (Li Tana & Reid, 1993, pp. 1-2)

พ.ศ. 2113 (ค.ศ. 1570) ภายใต้การปกครองของราชวงศ์เลแต่เพียงในนามนั้น ดินแดนในเวียดนามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือราชวงศ์แมก ปกครองเวียดนามเหนือมีฮานอยเป็นเมืองหลวง ราชวงศ์ตรินท์ปกครองเวียดนามกลาง มีเมืองเว้เป็นเมืองหลวง ตระกูลเหียนหงซึ่งต่อมาเป็นราชวงศ์เหียนหง ได้ปกครองเวียดนามใต้ มีไซ่ง่อนเป็นเมืองหลวง

พ.ศ. 2135 (ค.ศ. 1592) การรวมกันเป็นเพียงแต่เหตุการณ์ขัดจังหวะชั่วคราวในประวัติศาสตร์ของความแตกแยกกัน และปัญหาขัดแย้งเรื่องกำลังรบระหว่างภาคเหนือและภาคใต้ หลังจากราชวงศ์แมกหมดอำนาจไปแล้ว ตระกูลตรินท์ก็คุมอำนาจทั้งหมดอยู่ที่ฮานอย หัวหน้าตระกูลตรินท์เคยควบคุมกองทัพของราชวงศ์เล หลังจากเหียนกิม ดายไปแล้ว เมื่อราชวงศ์แมกพ่ายแพ้ไปและราชวงศ์เลกลับมาใหม่ ตระกูลตรินท์ก็กำหนดฐานะของตนเป็นผู้นำที่แท้จริงของเวียดนามด้วยการตั้งตนเองเป็นเจ้าสืบเชื้อสายกับควบคุมอำนาจรัฐบาล แม้ว่าจะยังปล่อยให้ราชวงศ์เลอยู่บนราชบัลลังก์ (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 35)

ระหว่างที่ตระกูลตรินท์นำขบวนต่อต้านพวกแมกนั้น เหียน หอง ซึ่งเป็นบุตรที่เหลื่ออยู่ของเหียน กิม ได้รับแต่งตั้งให้เป็นข้าหลวงประจำภาคใต้ ประเทศที่เต็มไปด้วยความวุ่นวายและด้อยพัฒนา เขาบริหารดินแดนเหล่านั้นให้เจริญและเป็นอิสระจากประเทศที่เต็มไปด้วยสงคราม ส่วนอื่น เมื่อสงครามสิ้นสุดลง ตระกูลเหียนหงได้ครอบครองเวียดนามภาคใต้ ได้เส้นขนานที่สิบเจ็ด (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 35)

พ.ศ. 2139 (ค.ศ. 1596) บาทหลวงสเปนในนิกายโดมินิกันชื่อ ดีเอโก แอเวอร์เต เดินทางมาถึงเวียคนาม ท่านได้รับอนุญาตให้อยู่สอนศาสนาชั่วคราว แต่เมื่อมาอยู่ได้ไม่นานเรือรบสเปนก็มา จึงทำให้เกิดความสงสัย และผู้มีอำนาจบริหารก็ขับไล่ท่านออกไปกับเรือลำหนึ่งในหมู่เรือที่เข้ามานั้น (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 45-46)

พ.ศ. 2156 (ค.ศ. 1613) เหงียน หอง สิ้นชีวิตลง หลังจากปกครองประเทศมานานและสำเร็จไปด้วยดี เขาก็มอบอำนาจให้แก่บุตรชายคนโต นับตั้งแต่นั้นมาตระกูลเหงียนก็ปกครองภาคใต้อย่างเต็มที่เช่นเดียวกับตระกูลตริงที่ปกครองในภาคเหนือ แม้ว่าตระกูลตริงและตระกูลเหงียนต่างก็เพียงให้เกียรติแก่กษัตริย์เลแต่เพียงในนามว่าเป็นผู้ปกครองโดยชอบธรรมก็ตาม เวียคนามจึงแบ่งการปกครองออกเป็นสองส่วนอีกครั้งหนึ่ง (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 35 ; Li Tana & Reid, 1993, pp. 1-2)

พ.ศ. 2158 (ค.ศ. 1615) กลุ่มมิชชันนารีเริ่มเข้ามาเผยแผ่ศาสนาในเวียคนาม เมื่อพ่อค้าโปรตุเกสในเมืองไฟโฝเชิญบาทหลวงเยซูอิตกลุ่มหนึ่งไปจากมาเก๊า กลุ่มมิชชันนารีประกอบด้วยบาทหลวง 2 คน คนหนึ่งเป็นชาวอิตาลีและอีกคนหนึ่งเป็นชาวโปรตุเกส มาจากมหาวิทยาลัยเยซูอิตที่มาเก๊าเพื่อมาทำงานในเวียคนาม ในบรรดาผู้ที่มาร่วมคณะที่ตั้งขึ้นที่เมืองไฟโฝนี้ มีชาวยุโรปผู้หนึ่งชื่อ คริสโตโฟโร บอร์รี ซึ่งเป็นคนแรกที่เขียนเรื่องเกี่ยวกับประเทศเวียคนามและชาวเวียคนาม

พ.ศ. 2163 ตระกูลตริงที่พยายามวางแผนกำจัดตระกูลเหงียน แต่ไม่สำเร็จ ทำให้ตระกูลเหงียนเลิกส่งภาษีไปให้กับรัฐบาลที่ฮานอย (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 35)

พ.ศ. 2168 (ค.ศ. 1625) หลังจากที่มีการตั้งสมณกระทรวงเผยแผ่ความเชื่อที่กรุงโรมเพื่อทำงานเผยแผ่ศาสนาของพระศาสนจักรคาทอลิกโดยตรงในปี พ.ศ. 2165 บาทหลวงฝรั่งเศสผู้มีพรสวรรค์ เข้มแข็ง และสติปัญญา คืออเล็กซานเดอร์ เดอ โรดส์ ชาวเมืองอาวินยองก็มาถึงเวียคนามภายในระยะเวลาหกเดือนท่านก็สามารถรู้ภาษาเวียคนาม และเริ่มเทศน์เป็นภาษาเวียคนามได้ นอกจากนี้ท่านยังเห็นว่าถ้าจะให้คริสต์ศาสนาหยั่งรากลึกไปในเวียคนามจำเป็นต้องมีนักบวชที่เป็นชาวพื้นเมือง และใช้ภาษาพื้นเมืองสื่อความหมายในทางศาสนาด้วย ท่านเขียนคำสอนศาสนาฉบับแรกเป็นภาษาเวียคนาม และจัดพิมพ์ปทานุกรมเวียคนาม ละติน โปรตุเกสขึ้น ซึ่งเป็นการแปลตามตัวอักษรตามเสียงเวียคนามเป็นอักษรละติน (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 46; ไกรฤกษ์ นานา, 2550, หน้า 23; สะอาด ไชยวัฒน์, ม.ป.ป., หน้า 17)

ภายในเวลา 3 ปี บาทหลวงได้โปรดศีลล้างบาปแก่ชาวพื้นเมืองถึง 6,700 คน ในจำนวนนี้มีพระภิกษุถึง 200 รูป และในเวลาต่อมาก็มีชาวเวียคนามหลายคนเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ (โรแบร์ต โกสเด, 2549, หน้า 65)

พ.ศ. 2170 (ค.ศ. 1627) ราชวงศ์เหลียงครองราชย์โดยมีอำนาจแต่เพียงในนาม เวียดนาม ในช่วงนี้ได้ถูกแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ที่ Dong Hoi คือตระกูลตรินท์มีอำนาจในทางเหนือ และตระกูลเหงียนมีอำนาจในทางใต้ (Popkin, 1979, p. xv)

ตระกูลตรินท์เริ่มการโจมตีครั้งใหญ่ทั้งทางบกและทางทะเลต่อต้านฝ่ายใต้แต่ก็ไม่สำเร็จอีก แต่ภาคใต้ยังคงเพียงตั้งรับอยู่ แม้ว่าฝ่ายเหนือจะมีอำนาจมากกว่า ฝ่ายใต้ใช้ที่ราบริมฝั่งทะเลแคบ ๆ ให้เป็นประโยชน์ สามารถขับไล่กองทัพที่เข้มแข็งกว่าของฝ่ายเหนือไปได้ ตระกูลเหงียนสร้างกำแพงหิม่าขึ้นสองแห่ง และในการรบที่สำคัญ ๆ 7 ครั้ง ตระกูลตรินท์ไม่เคยข้ามกำแพงนี้ได้สำเร็จแม้แต่ครั้งเดียว ฝ่ายเหนือใช้เวลาถึง 50 ปี ที่จะประกาศว่ามีอำนาจรวมประเทศได้ด้วยการทำสงคราม (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 36-37)

อเล็กซานเดอร์ เดอ โรดส์ ถูกส่งไปยังฮานอย ท่านได้รับการต้อนรับอย่างดีจากราชสำนัก และได้รับความนิยมนักไ้จากประชาชน ขณะนั้นท่านอายุ 37 ปี (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 46)

พ.ศ. 2173 (ค.ศ. 1630) อเล็กซานเดอร์ เดอ โรดส์ ถูกขับไล่ออกจากภาคเหนือ ชีวิตของท่านแสดงให้เห็นภาพอันยุ่งยากในประวัติของคณะเผยแผ่ศาสนาในเวียดนาม ในขณะที่ภาคใต้ก็เริ่มเกรงอิทธิพลของศาสนาใหม่นี้ เนื่องจากมีผู้ประเมินว่าอาจมีผู้รับความเชื่อไม่ต่ำกว่า 300,000 คน แต่คนที่กล้าแสดงตัวว่าเป็นคริสตชน โดยการล้างบาปมีเพียงประมาณ 190,000 คน เนื่องจากกลัวการเบียดเบียนศาสนา การเผยแผ่ศาสนาที่ผ่านมานอกจากอเล็กซานเดอร์ เดอ โรดส์ แล้ว ยังมีบาทหลวงฟรานซิสโก โบซูมิ เป็นหัวหน้าคณะ การทำงานประสบความสำเร็จอย่างดียิ่งภายใต้การอุปถัมภ์ของกษัตริย์ไซวุง ดังนั้นคณะเยซุอิตจึงตัดสินใจตั้งเวียดนามเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่ศาสนาอีกแห่งหนึ่งในต่งเกีย บาทหลวงคณะเยซุอิตที่เข้ามาในประเทศเวียดนามต้องทำงานเผยแผ่ศาสนาหรือทำงานอภิบาลกันอย่างลับ ๆ โดยมีให้ทางการรู้ โดยต้องปลอมตัวเป็นพ่อค้ามาค้ากับเรือสินค้าของพวกโปรตุเกส

แต่ตลอดระยะสงครามกลางเมืองอันยาวนาน ทั้งฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ยังไม่แสดงการต่อต้านศาสนาคาทอลิกมากนัก เพราะมีฉะนั้นแล้วเรือต่างประเทศที่ขนส่งสินค้าอันมีค่า คืออุปกรณ์ในการสงครามนั้นจะไม่กลับมาอีก นี่เป็นคำขู่ของพวกเยซุอิต อเล็กซานเดอร์ เดอ โรดส์ได้รับอนุญาตให้กลับมาเวียดนาม แต่ในปี พ.ศ. 2188 ทั้งตระกูลเหงียนและตระกูลตรินท์ก็ห้ามมิให้ท่านเข้าประเทศอีก (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 46)

พ.ศ. 2175 (ค.ศ. 1632) พวกเหงียนนำวิธีการสอบแข่งขันเข้ารับราชการแบบจีนเข้าไปใช้ จึงมีผู้อพยพและผู้ลี้ภัยจากภาคเหนือลงมาเป็นจำนวนมาก บ้างก็มาเพราะเบื่อสงคราม บ้างก็แสวงหาที่ดิน และบ้างก็มาแสวงหาความปลอดภัยส่วนตัวที่ดีกว่าในภาคเหนือ ทั้งวิธีการและหลักการของ

รัฐบาลในภาคใต้ก็มีได้แปลกไปจากภาคเหนือ และมีหนทางและโอกาสมากกว่าในการทำงานและเวลาว่างที่จะเป็นตนเอง (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 38)

ไม่ว่าพวกเหิงยั้นจะมีคุณงามความดีเนื่องจากการสร้างและรวบรวมภาคใต้เพียงใดก็ตาม เรื่องที่เกี่ยวกับความสำเร็จของการขยายตัวก็มีส่วนไม่ได้อยู่เหมือนกัน อำนาจของราชวงศ์เวียคนามมีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่บริเวณลุ่มแม่น้ำแดงมาหลายศตวรรษ นอกจากบริเวณนั้นออกไปแล้วที่ใดที่เศรษฐกิจเจริญขึ้นเป็นอิสระ การปกครองส่วนท้องถิ่นก็มักจะเข้มแข็งไปด้วย ยิ่งลงไปทางใต้มากขึ้น บริเวณที่จะมารปกครองตนเองก็ยิ่งมีมากขึ้น ซานอymiได้เป็นศูนย์กลางของประเทศมานานแล้ว และเมื่อประเทศยิ่งขยายตัวออกไป จังหวัดที่แยกตัวออกก็ยิ่งเข้มแข็งมากขึ้น (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 38)

พ.ศ. 2179 (ค.ศ. 1636) ซอลันดามาปรากฏตัวในเวียคนามร้อยปีให้หลังโปรตุเกสมาได้จัดตั้งสถานีค้าขายแห่งแรกขึ้นในภาคใต้ของประเทศ อีกหนึ่งปีต่อมารัฐบาลที่ซานอymiอนุญาตให้ตั้งที่ทำการขึ้นที่โพเฮียน ซอลันดาจึงรีบย้ายที่มั่นประกอบกิจการค้าขึ้นทางภาคเหนือซึ่งอุดมสมบูรณ์กว่าภาคใต้

พ.ศ. 2183 (ค.ศ. 1640) พวกขุนนางตระกูลตริन्हได้ขึ้นครองราชย์แทนราชวงศ์เล หลังจากนั้นกษัตริย์ตริन्हก็ประกาศตัวเป็นศัตรูกับคณะเยซูอิตที่ได้รับการสนับสนุนจากราชวงศ์เล ในช่วงนี้บ้านเมืองเต็มไปด้วยการริ้นดาทาเร้นและโหดร้ายทารุณ ชนชั้นข้าราชการและข้าราชการได้เต็มไปด้วยการฉ้อราษฎร์บังหลวงและเสเพล มีการก่อสร้างปราสาทราชวังและวัดวาอาราม ตลอดจนงานพิธีงานเฉลิมฉลองอย่างหรูหรา ในราชสำนักต่างช่วยกันผลาญเงินงบประมาณหมดไปมาก และในขณะที่พวกเจ้าตระกูลตริन्हกำลังอยู่ท่ามกลางความเสเพลและความฟุ่มเฟือยนั้น บ้านเมืองก็มีการแบ่งแยกเป็นก๊กเป็นเหล่า และมีการแก่งแย่งชิงดีในราชสำนัก (เหิงยั้นล็กเวียน, 2545, หน้า 95)

นอกจากนี้ราชวงศ์ตริन्हยังเห็นความจำเป็นที่ต้องปราบปรามขุนนางตระกูลเหิงยั้นซึ่งได้รับมอบอำนาจจากราชสำนักให้เป็นรัฐบาลท้องถิ่นปกครองมณฑลโคชินจีนด้วย เนื่องจากข้าหลวงตระกูลเหิงยั้นไม่พอใจที่ตระกูลตริन्हเข้ามามีอำนาจในราชสำนักและแข็งข้อไม่ยอมฟังคำสั่งตระกูลตริन्ह (มุสดี จันทวิมล, 2541, หน้า 11)

ตระกูลเหิงยั้นในช่วงแรกนั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคณะเยซูอิตเพราะอยากได้ความช่วยเหลือจากคณะเยซูอิต เพื่อจะต่อสู้กับตระกูลตริन्हในดงเกีย ทั้ง ๆ ที่ใจจริงก็ไม่ชอบศาสนาคริสต์เป็นอันมากเช่นกัน การสู้รบช่วงชิงอำนาจระหว่างราชวงศ์ตริन्ह ซึ่งปกครองอยู่ในดงเกียและตอนเหนือของอันนัม กับราชวงศ์เหิงยั้นซึ่งปกครองอันนัมตอนใต้และโคชินจีนได้กินเวลากว่าครึ่งของคริสต์ศตวรรษที่ 17 (ตั้งแต่ พ.ศ. 2163-2217) แต่ราชวงศ์ตริन्हก็ไม่สามารถปราบเหิงยั้นได้สำเร็จ เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเป็นอุปสรรคในการสู้รบ (มุสดี จันทวิมล, 2541, หน้า 11)

พ.ศ. 2184 (ค.ศ. 1641) ฮอลันดาสามารถยึดมะละกาจากโปรตุเกสได้ อำนาจของฮอลันดาในหมู่เกาะเหล่านั้นสูงสุด พวกเขาสามารถทำลายรัฐอิสระได้ทุกแห่งในบริเวณหมู่เกาะเครื่องเทศในอินโดนีเซียตะวันออก พวกเขาได้รับอนุญาตให้ค้ากับญี่ปุ่น หลังจากญี่ปุ่นขับไล่ชนชาติตะวันตกทั้งหลายออกจากประเทศในปีนี้ (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 43)

พ.ศ. 2192 (ค.ศ. 1649) อเล็กซานเดอร์ เดอ โรดส์ รู้สึกเหนื่อยหน่ายผู้มีอำนาจเหนือท่านจึงเดินทางไปกรุงโรม เพื่อแสวงหาความช่วยเหลือให้คณะสอนศาสนาในเวียดนามเป็นอิสระจากการควบคุมของโปรตุเกส ท่านเสนอแผนการฝึกหัดบาทหลวงพื้นเมือง พระชั้นสูงที่วาติกันเกรงว่าจะเกิดปัญหากับโปรตุเกสจึงเฉยเสีย ท่านจึงหันไปแสวงหาความช่วยเหลือจากฝรั่งเศส ซึ่งเป็นชาติที่ต้องการมีอิทธิพลในเอเชียและพยายามแสวงหาผลประโยชน์อยู่

อเล็กซานเดอร์ เดอ โรดส์ ประสบความสำเร็จในการจัดหาบาทหลวงฝรั่งเศสมาทำงานในเวียดนาม และได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรศาสนาของฝรั่งเศส นอกจากนั้นบรรดาชนชั้นสูงและหมู่คนเวดล้อมที่สนใจจะมีส่วนในการค้าทางเอเชียก็สละเงินให้กับโครงการฝึกหัดพระพื้นเมือง อย่างไรก็ตาม ไร่อิทธิพลที่ให้ความพยายามเหล่านี้ ทางโรมก็ส่งท่านไปยังคณะสอนศาสนาที่เปอร์เซีย และอีก 4 ปีต่อมาท่านก็ถึงแก่กรรม (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 46-47)

พ.ศ. 2193 (ค.ศ. 1650) ฝรั่งเศสเปิดบริษัทที่सानอยเพื่อเริ่มการค้าระหว่างฝรั่งเศสกับเวียดนาม แต่แท้จริงแล้วนักเผยแพรศาสนาต่างพากันปลอมตัวเป็นพ่อค้าฝรั่งเศสทั้งสิ้น มีการค้าขายดำเนินอยู่บ้าง แต่ให้ประโยชน์ที่สำคัญคือเป็นกรณีศึกษาการแปลงศาสนาอย่างลับ ๆ นั่นเอง (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 47)

พ.ศ. 2197 (ค.ศ. 1654) ตระกูลตรินท์ปรารภน่าจะได้รับความช่วยเหลือเพื่อต่อต้านตระกูลเหงียน จึงให้ฮอลันดามาตั้งถิ่นฐานในเมืองหลวง ฮอลันดาจึงตอบแทนด้วยการสนับสนุนตระกูลตรินท์อย่างเข้มแข็ง จนทำให้ตระกูลเหงียนโกรธแค้นมาก โปรตุเกสก็เพิ่มเล่ห์กลเสริมให้ความโกรธแค้นรุนแรงขึ้น ในที่สุดฮอลันดาก็ถูกบังคับให้ออกจากภาคใต้ (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 47)

พ.ศ. 2201 (ค.ศ. 1658) ถึงเมื่ออเล็กซานเดอร์ เดอ โรดส์ถึงแก่กรรมไปแล้ว แต่ในที่สุดโรมก็เห็นค่าแผนการของท่าน และอนุมัติให้ใช้แผนการของท่านสำหรับเวียดนามอย่างเป็นทางการ แม้ว่าโปรตุเกสจะคัดค้านการตั้งชาวฝรั่งเศสสองคนเป็นผู้นำหัวหน้าคณะสอนศาสนาในเวียดนามก็ตาม (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 47)

บาทหลวงปิลลูได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะที่ดังกี โดยมีส่วนร่วมงานคือท่านลาม็อต บาทหลวงปิลลูชี้แจงว่าแม้ว่าการเดินทางได้กระทำไปเพื่อเกียรติยศของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า โดยเหตุผลก็ไม่ควรละเลยในด้านปฏิบัติประโยชน์ทางโลก เมื่อฝรั่งเศสเริ่มแข่งขันกับโปรตุเกส อังกฤษ และ

ฮอลันดาก็มิได้มีชาวฝรั่งเศสคนใดรู้เรื่องอนาคตของการค้าจากตะวันตกมากไปกว่าบาทหลวงปัลลู (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 47)

บาทหลวงปัลลูและบาทหลวง ลามืออดพยายามรวบรวมผลงานที่ทำนอกเล็กซานเดอร์ เดอ โรดส์ และคณะถูกบังคับให้ต้องเลิกเสียนั้นขึ้นมาใหม่ และอุปสรรคที่รัฐบาลเวียดนามทั้งสองฝ่าย ก่อขึ้น ก็ยิ่งช่วยทำให้สัมพันธภาพของฝ่ายบาทหลวงกับฝ่ายธุรกิจมั่นคงขึ้น เนื่องจากเวียดนามห้ามมิให้นักสอนศาสนาเข้าประเทศ ทั้งบาทหลวงปัลลูและลามืออดจึงต้องปลอมตัวให้นักสอนศาสนา ให้เป็นพ่อค้าเข้าไป และให้พวกเขาเพิ่มประโยชน์ทางการค้าขาย แต่เมื่อการค้ากับตะวันตกเสื่อมลง โชคชะตาของคณะบาทหลวงก็ขึ้นอยู่กับว่าชาวเวียดนามยอมรับกิจกรรมทางศาสนา มากน้อยเพียงใด (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 47)

แม้ว่าสถิติและคำอ้างของบาทหลวงเล็กซานเดอร์ เดอ โรดส์ จะฟังดูน่าประทับใจ แต่ปรากฏว่าผู้มีการศึกษา ชนชั้นสูงที่มั่งคั่ง ไม่พร้อมที่จะกลับใจ พวกกลับใจรุ่นแรกมาจากหมู่คนจน และคนชั้นต่ำ (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 48)

พ.ศ. 2207 (ค.ศ. 1664) มหาอำนาจอีกชาติหนึ่งคือฝรั่งเศสปรากฏตัวขึ้น ฝรั่งเศสตั้งบริษัทการค้าอินเดียตะวันออกขึ้น การเผยแพร่ศาสนาในเวียดนามกลายเป็นอภิสิทธิ์ขององค์การพิเศษที่มีฝรั่งเศสเป็นผู้นำ คือสมาคมสอนศาสนาในต่างประเทศที่ตั้งขึ้นที่กรุงปารีส กำเนิดและแรงผลักดันได้มาจากคนหมู่เดียวกันกับพวกที่เริ่มตั้งบริษัทการค้าตะวันออกของฝรั่งเศสที่อินเดียขึ้นในปีนั้น คือพวกพ่อค้าและนักเผยแพร่ศาสนาจากปารีสและรูอง (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 44,47)

พ.ศ. 2210 (ค.ศ. 1667) ฟรังซัวส์ ปัลลู หนึ่งในสองของนักสอนศาสนาในเวียดนาม ท่านเสนอรายงานยืนยันกับผู้อำนวยการของบริษัทฝรั่งเศสว่าจะช่วยเพิ่มพูนกิจการค้าให้เท่ากับการเพิ่มจำนวนสังฆราช บาทหลวง และผู้ศรัทธาในศาสนา เนื่องจากทั้งบาทหลวงและพ่อค้าตระหนักดีว่าการต่อสู้เพื่อมีบทบาทในเอเชียนั้นต้องการความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดจึงจะสำเร็จได้ บริษัทการค้าทางทะเลก็ช่วยค่าขนส่งเสบียง และตั้งที่สำหรับนักเผยแพร่ศาสนากับผู้ช่วยเพื่อแลกเปลี่ยนกับประโยชน์ทางการค้าที่จะได้จากพวกนักเผยแพร่ศาสนา (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 47)

พ.ศ. 2211 (ค.ศ. 1668) ฮอลันดาสามารถเข้าแทนที่โปรตุเกสในฐานะที่เป็นชาติอาณานิคมที่ยิ่งใหญ่ในเอเชีย โปรตุเกสพ่ายแพ้ไปโดยสิ้นเชิง แต่ก็ยังคงรักษาแก้วและคิวในอินเดียและมาเก๊าไว้ได้ แต่ก็เสียที่มั่นอื่น ๆ ตามเส้นทางระหว่างจีนและอินเดียไปหมด รวมทั้งควบคุมการเดินเรือในภาคตะวันออกไกล ฮอลันดายึดแหลมกู๊ดโฮปได้ และเข้าควบคุมฝั่งมาลาบาร์และโคโรมันเดล รวมทั้งลังกาคัวย (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 43)

พ.ศ. 2215 (ค.ศ. 1672) อังกฤษเป็นชาติต่อมาที่เข้ามายังเวียดนาม แต่ระยะเวลาของความยิ่งใหญ่ของอังกฤษในเอเชียยังไม่ถึง อังกฤษผิดหวังมาจากอินเดียและอินโดนีเซีย อีกทั้งยังไม่

ประสบความสำเร็จในเวียดนามด้วย ความพยายามครั้งแรกที่จะเข้าเมืองไฟฟ้ต้องพบกับความเสียหายอย่างมาก ความพยายามต่อไปที่จะหาที่มั่นในภาคใต้และภาคเหนือก็ถูกทั้งโปรตุเกสและฮอลันดาคิดกัน จนกระทั่งในปีนี้อังกฤษสามารถเปิดบริษัทไฟฟ้เฮียนได้ แต่ต่อมาภัยย้ายไปยังเมืองฮานอยด้วยหวังว่าจะได้กำไรคุ้มค่ากับความพยายามเหล่านั้น (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 43-44)

พ.ศ. 2216 (ค.ศ. 1673) ตระกูลตรินท์เล็กการ โจนตี สงครามระหว่างภาคเหนือและภาคใต้ก็สิ้นสุดลง การที่ตระกูลทั้งสองสู้รบกันมาถึง 50 ปีนั้นก็หยุดได้ด้วยระยะสัญญาสงบศึกอีก 100 ปี (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 37)

พ.ศ. 2223 (ค.ศ. 1680) บริษัทการค้าของฝรั่งเศสบริษัทแรกที่ไฟฟ้เฮียนมาเปิดค้าขายปกติคือ ไฟฟ้เฮียนนั้นเป็นสถานที่เริ่มการค้าของทั้งอังกฤษและฮอลันดา พ่อค้าโปรตุเกสมาอยู่ในเวียดนามร้อยปีมาแล้ว เมื่อฝรั่งเศสมาที่ไฟฟ้เฮียน โดยไม่ฟังเสียงทักท้วงของกลุ่มแข่งขันชาติตะวันตกด้วยกันซึ่งตั้งอยู่ก่อนแล้ว พวกเขาได้รับคำบอกเล่าว่าการค้าขายกับเวียดนามนั้นไม่ดีและเลวลงเป็นลำดับ ฝรั่งเศสที่มาเวียดนามต้องเสี่ยงกับการที่ฮอลันดาจะลอบทำลายเรือของคน ผู้แทนฝรั่งเศสยังถูกผู้วางแผนชาวโปรตุเกสลอบสังหารเสียและอังกฤษก็ช่วยทำให้เสียชื่อ แต่พวกเขาก็พร้อมที่จะสู้ (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 44)

อย่างไรก็ดีเมื่อฝรั่งเศสมาปรากฏตัว การค้ากับเวียดนามแท้จริงก็ไม่ได้กำไรอยู่แล้ว ในไม่ช้าพวกมองโลกในแง่ร้ายออกข่าวลือว่ากำลังลงเรือที่กำลังจะจม เมื่อฮอลันดาเริ่มได้ชัยชนะในชาวกี๊ขับไล่ฝรั่งเศสและอังกฤษออกจากบันดั้ม ฐานะที่ฝรั่งเศสค้าขายอย่างโคเดียวอยู่ในเวียดนามก็ดูมีดมน ความอุ่นใจที่ฝรั่งเศสมีอยู่ก็คือคู่แข่งที่มีอำนาจมากกว่าก็อยู่ในชะตาเดียวกัน อังกฤษปิดสำนักงานการค้าในฮานอยใน พ.ศ. 2240 ฮอลันดาปิดใน พ.ศ. 2243 มีเพียงโปรตุเกสที่ยังคงเดินเรือระหว่างมาเก๊าและเวียดนามได้อยู่ต่อไป แม้ว่าจะอยู่ในวงเล็บลงมาก (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 44)

พ.ศ. 2242 (ค.ศ. 1699) การเบียดเบียนศาสนาในประเทศเวียดนามที่ดำเนินมาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 17 ได้เพิ่มระดับความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ในสมัยพระเจ้ามินห์หวงหรือเหงียนฟุกซู มีการเบียดเบียนศาสนาจนคริสตชนเวียดนามเสียชีวิตไปถึง 80,000 – 130,000 คน จนถึงปลายศตวรรษที่ 17 คริสตชนไม่สามารถทนได้อีกแล้วกับการข่มเหงรังแกของรัฐบาล การเผาโบสถ์และการจับสงฆ์ฆราวาสฆ่าได้หนีออกประเทศมายังสยามประเทศ คริสตชนเหล่านี้ได้เดินทางจากอันนัม ตังเกี๋ย และโคชินจีน ซึ่งอยู่ทางใต้สุดของเวียดนามโดยใช้เส้นทางบกและทางเรือเข้าสู่ลาว ไทย ผู้อพยพดังกล่าวได้เข้ามาตั้งฐานที่มั่นที่บุรีรัมย์ ลำดับในสมัยพระนารายณ์ ๑ (มุสตี จันทวิมล, 2541, หน้า 23; ัญญาทิพย์ ศรีพนา, 2548, หน้า 13; ดี.จี.อี.ฮอลล์, 2526, หน้า 439-440)

พ.ศ. 2243 (ค.ศ. 1700) เป็นปีที่สิ้นสุดสมัยการติดต่อกับยุโรปและอิทธิพลตะวันตกในเวียดนาม หลังจากที่มีพ่อค้ายุโรปพวกสุดท้ายออกจากเวียดนามแล้ว ฮอลันดาและอังกฤษก็เลิกเกี่ยวข้องกับไป อย่างไรก็ตามก็ยังมีผู้แทนโปรตุเกสและฝรั่งเศสอยู่ เพราะนักสอนศาสนาในเวียดนามมักเป็นชาวโปรตุเกสหรือฝรั่งเศส (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 45)

ชาวเวียดนามได้ดำเนินงาน และรู้รับนำพวกตนไปทางใต้มาหลายศตวรรษแต่ดินแดนใหม่ ๆ ที่ได้เข้าปกครองในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 นั้น เป็นที่ดินริมฝั่งทะเลรวมทั้งหมู่เขาประมาณ 600 ไมล์คนอยู่อาศัยน้อยกว่า 1 ใน 5 ของประชาชนในภาคเหนือ และมีทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นความมั่นคงเพียงส่วนน้อยของประเทศ ซึ่งมีอาจเป็นอันใดได้นอกจากเป็นส่วนเกินที่ไม่จำเป็นต่อภาคเหนือหากมิใช่เพราะดินแดนส่วนหนึ่งซึ่งชาวเวียดนามพยายามบุกเข้าไปคือลุ่มแม่น้ำโขง ดินแดนสามเหลี่ยมใหญ่ของเขมร (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 37)

พ.ศ. 2310 (ค.ศ. 1767) ปิญโญ เคอ เบแซน มาปรากฏตัวขึ้นที่เวียดนาม โดยสมามัคณะสอนศาสนาต่างชาติส่งเขามายังภาคตะวันออกเฉียงใต้ เขาเดินทางมาถึงมณฑลฮาเตียนในภาคตะวันออกเฉียงใต้ของเวียดนามในเดือนมีนาคม ปิญโญเป็นสังฆราชในสถาบันสอนศาสนาที่นั่นเป็นเวลา 2 ปี ครึ่ง จนกระทั่งฮาเตียนพิณาสเมื่อไทยเริ่มบุก ปิญโญติดคุกที่เมืองฮาเตียนอยู่ประมาณ 2 เดือน ก่อนที่เขาจะหนีจากเวียดนามไปพร้อมกับลูกศิษย์พวกหนึ่งของท่านลงเรือสำเภาจีนไปยังมะละกา (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 51)

พ.ศ. 2313 (ค.ศ. 1770) สถาบันสอนศาสนาเปิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งในดินแดนของฝรั่งเศสในอินเดีย และหัวหน้าสถาบันซึ่งขณะนั้นอายุ 29 ปี ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นสังฆราชแห่งอาดรัง (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 51)

พ.ศ. 2313-2328 (ค.ศ. 1770 – ค.ศ.1785) ได้เกิดการลุกฮือทางการเมืองที่เรียกกันว่ากบฏไดเซิน

พ.ศ. 2317 (ค.ศ. 1774) เกิดการลุกฮือโดยการนำของพี่น้องตระกูลเหงียน คือ Nhuyen Nhac , Nguyen Hue , Nguyen Lu โดยอ้างถึงการเก็บภาษีของรัฐมากเกินไป และมีการคอร์รัปชันในวงการบริหาร การลุกฮือดังกล่าวได้ขยายไปทั่วเขตอันนัมตอนเหนือ (Popkin, 1979, p. xv)

เมื่อฝ่ายเหนือของเวียดนามละเมิดข้อตกลงสงบศึก ขบวนการรวมชาติที่แปลกไปก็เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยมุ่งต่อต้านทั้งตระกูลเหงียนและตระกูลตริन्ह (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 37)

ระยะ 150 ปี ที่แตกแยกกันอยู่ภายใต้ตระกูลตริन्हและตระกูลเหงียนทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งและคาดคะเนกันอย่างไม่มียี่สิบสี่ เราพบว่าตระกูลตริन्हไม่เพียงแต่เข้มแข็งกว่า

ตระกูลเหียนเท่านั้น แต่ยังได้รับความช่วยเหลือจากชาวฮอลันดาที่พยายามเข้ามาตั้งศูนย์กลางใน เวียดนาม ทำให้ฮอลันดามีปัญหาขัดแย้งกับโปรตุเกส ซึ่งทำให้โปรตุเกสไปเข้าข้างตระกูลเหียน ในเวลาต่อมาโปรตุเกสให้ความช่วยเหลือทางทหารในรูปของอาวุธและคำแนะนำทางเทคนิค ทำให้ตระกูลเหียนสามารถพ่ายชนะต่อต้านวิธีการที่เหนือกว่าของพวกตระกูลตรินท์ไว้ได้ ทั้งนี้รวมทั้งที่ ฝ่ายได้มีกำไรจากสภาพภูมิศาสตร์ด้วย ทำให้ชนะพวกตระกูลตรินท์ที่พยายามใช้กำลังรวมประเทศ ได้ (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 37)

บรรดาขุนนางผู้มีอำนาจและชนชั้นสูงพื้นเมืองได้รับความสำเร็จที่ไม่มีชาวต่างชาติใด ๆ อาจทำได้ ก็คือแบ่งแยกประเทศและขัดขวางการพัฒนาของชาติที่อาจรวมกันได้นานประมาณถึง 200 ปี อย่างไรก็ตามความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของเวียดนามยังคงอยู่ เพราะมีพลังต่าง ๆ ผังรากอยู่ในชนบทเวียดนาม ในวิถีชีวิตของชาวชนบททั้งในภาคเหนือและภาคใต้ พลังต่าง ๆ ในชนบทนั้น ไม่มีวันอ่อนกำลังลงเช่นเดียวกับความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินเวียดนาม ยังช่วยผูกพันทั้งสิ่งที่พวก ขุนนางชนชั้นสูงและผู้ปกครองประเทศพยายามแบ่งแยกออกจากกัน (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 39)

พ.ศ. 2318 (ค.ศ. 1775) ปีญโญ เดอ เบแซน กลับมายังฮาติเยน กษัตริย์เหียนองค์สุดท้าย เลิกยึดมั่นคริสต์ศาสนาที่กระทำมาถึง 20 ปี ก่อนกบฏไต้เซิน ทำให้ราชวงศ์เหียนหมดอำนาจลงไม่ นานนัก พระภิกษุองค์หนึ่งของกษัตริย์ คือ เหียน อัน อายุ 16 ปี หนีการจลาจลปลายรัชกาลไปได้ สังกษราชแห่งอาครังช่วยชีวิตเจ้าชายหนุ่มนี้ไว้ด้วยการซ่อนให้พ้นจากผู้ตามล่า และช่วยให้ข้ามไปยัง เกาะหนึ่งในอ่าวไทยได้ นับเป็นความเมตตาในแบบคริสต์ แต่ขณะเดียวกันก็เป็นก้าวทางการเมืองที่ เตรียมไว้รอบคอบแล้ว (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 51)

ปีญโญเป็นบาทหลวง นักจัดการศึกษา และนักปราชญ์ หลังจากได้พบกับเหียนอัน แล้ว ท่านพบว่าอาชีพที่แท้จริงของท่านคือนักการเมือง นับตั้งแต่วันแรกที่ได้พบหนุ่มเหียนอัน ปีญโญก็ เปลี่ยนไปเป็นผู้ฝึกฝนทางการเมืองอย่างรุนแรง สังกษราชแห่งอาครังก็ถูกโชคชะดานำมาให้เป็น นักการเมือง และแม่ทัพที่ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์เวียดนาม (โจเซฟ บัตตินเจอร์, 2522, หน้า 51)

พ.ศ. 2319 (ค.ศ. 1776) หลังจากที่ถูกกบฏไต้เซินได้บุกเข้าเมืองเว้ และได้ฆ่าฟันกลุ่มเชื้อ พระวงศ์ของพระเจ้าเมืองเว้เป็นจำนวนมาก องค์เชียงซุนพระราชบุตรองค์ที่ 4 จึงได้อพยพพวกพ้อง มาอาศัยอยู่ที่เมืองฮาติเยน ซึ่งมีอาณาเขตติดกับเขมร แต่พวกกบฏไต้เซินก็ติดตามมา องค์เชียงซุน เห็นว่าเหลือกำลังที่จะสู้ จึงได้อพยพครอบครัวและพวกพ้องหนีภัยเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ของพระเจ้าตากสิน ฯ พระเจ้าตากสิน ฯ ได้ทรงโปรดรับไว้และพระราชทานที่ดินบริเวณถนน พาหุรัดให้เป็นที่ตั้งภูมิลำเนาของญวนพวกองค์เชียงซุน จึงเรียกพื้นที่บริเวณนั้นว่าญวนพาหุรัด ต่อมาองค์เชียงซุนได้คิดหนีออกนอกประเทศเพื่อไปทำการกู้ชาติ แต่ความทรงทราบถึงพระเจ้า

ตากสิน ฯ พระองค์จึงรับสั่งให้ประหารองเชียงสือเชียงเสีย (พระศานันมสมณาจารย์, 2511, หน้า 3)

พ.ศ. 2325 (ค.ศ. 1782) หลังจากที่องค์เชียงสือพระราชันคดาของพระเจ้าเมืองเว้ได้หนีพวกกบฏไต่เซินมาอาศัยอยู่ที่เมืองไซ่ง่อน และได้รับตำแหน่งให้ปกครองเมืองไซ่ง่อน แต่ก็ไม่สามารถต่อสู้กับพวกกบฏได้ จึงพากันอพยพมาอาศัยอยู่ที่เกาะกระบือในเขตแดนเขมร ดังนั้นเมื่อพระยาชลบุรีไปพบเข้าจึงได้นำเข้ามาถวายรัชกาลที่ 1 พระองค์ได้ทรงกรุณาโปรดรับไว้และพระราชทานที่ดินริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทางทิศตะวันออกที่เรียกว่าตำบลครอกกระบือให้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของญวนพวกองเชียงสือ ต่อมาพวกญวนในประเทศเวียดนามทราบข่าวองเชียงสือเข้ามาอยู่ในประเทศไทยจึงได้พาครอบครัวอพยพเข้ามาเป็นระยะ ๆ จนมีญวนจำนวนมาก ดังจะเห็นได้จากการที่องเชียงสือได้พาพวกญวนตามเสด็จรัชกาลที่ 1 ทักษิกับพม่าหลายครั้ง (พระศานันมสมณาจารย์, 2511, หน้า 3-4)

พ.ศ. 2329 (ค.ศ. 1786) องเชียงสือได้เขียนสาส์นทูลลารัชกาลที่ 1 เพื่อไปทำการกู้ชาติ โดยได้ไปรวมพลกันที่ตำบลเกาะกูด เมื่อข่าวทรงทราบถึงพระกรรมของรัชกาลที่ 1 พระองค์ก็ไม่ได้ทรงถือโทษ แต่กรมพระราชวังบวรมหาสุรสีหนาทรงพิโรธเป็นอย่างมาก จึงรับสั่งให้ย้ายพวกญวนที่ตำบลครอกกระบือไปอยู่ที่ตำบลบางโพ อำเภอดุสิต (พระศานันมสมณาจารย์, 2511, หน้า 4)

พ.ศ. 2332 (ค.ศ. 1789) Nguyen Hue ได้นำข้าบไล่กองทัพจีนที่เข้ามารุกรานประเทศเวียดนาม เนื่องจากก่อนหน้านี้ในปี 2329 Nguyen Hue ได้ยกทัพเข้าไปในฮานอย และล้มล้างราชวงศ์เล (Popkin, 1979, p. xvi)

พ.ศ. 2335 (ค.ศ. 1792) Nguyen Hue ได้ถึงแก่กรรม จึงส่งผลให้มีการยกเลิกการปฏิรูปภาษีและระบบการเช่าที่ดินที่ Nguyen Hue ได้สถาปนาขึ้นมา (Popkin, 1979, p. xvi)

พ.ศ. 2345 (ค.ศ. 1802) มีการสถาปนาราชวงศ์เหงียน โดยพระเจ้ายาตองของตระกูลเหงียน การตั้งราชวงศ์เหงียนได้สำเร็จแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสร้างความเป็นเอกภาพในประเทศเวียดนามหลังจากที่มีการแตกแยกกันระหว่างตระกูลต่าง ๆ ถึง 200 ปี (Popkin, 1979, p. xvi)

พ.ศ. 2345-2390 (ค.ศ. 1802 - 1847) เวียดนามภายใต้การปกครองของราชวงศ์เหงียน โดยมีกษัตริย์ 3 องค์ คือ พระเจ้ายาตอง (2345-2363) พระเจ้ามินมาง (2363-2384) พระเจ้าเตียวตรี (2384-2390) กษัตริย์ของราชวงศ์เหงียนได้นำแนวคิดจักรพรรดิของจีนมาใช้ในการปกครองบ้านเมือง (Woodside, 1971, p. 9)

พ.ศ. 2376 (ค.ศ. 1833) เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ได้ยกทัพไปตีเวียดนาม และได้มีชาวเวียดนามเดินทางกลับมาในประเทศไทยด้วย กลุ่มเวียดนามดังกล่าวแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกนับถือพระพุทธศาสนาถูกให้ไปอยู่ที่จังหวัดกาญจนบุรีเพื่อรักษาป้อมเมืองใหญ่

แต่ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดฯ ให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ริมคลอง ผดุงกรุงเกษม โดยให้ไปสังกัดเป็นทหารปืนใหญ่ฝ่ายวังหลวง ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเป็นพวกที่นับถือ คริสตศาสนาให้ไปอยู่กับพวกคริสตชนเวียดนามที่สามเสน แต่ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ก็ได้ย้ายไป สังกัดทหารปืนใหญ่ฝ่ายพระราชวังบวร ของสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ เช่น ในปัจจุบันก็คือพวก เวียดนามพระยาบันลือสิงหนาท (พระคณานัมสมณาจารย์, 2511, หน้า 5)

พ.ศ. 2377 (ค.ศ. 1834) พระเจ้ามินมวงได้ออกประกาศห้ามไม่ให้ชาวเวียดนามนับถือ ศาสนาคริสต์ และยังได้จัดกลุ่มคริสตชนชาวเวียดนามมาทำทารุณกรรมต่าง ๆ ดังนั้นคริสตชนชาว เวียดนามจึงได้อพยพลี้ภัยเข้ามาประเทศไทยพึ่งพระบรมโพธิสมภารเป็นจำนวนมาก พวกเวียดนาม ที่เข้ามาได้ถูกแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มหนึ่งให้ไปอยู่ที่จังหวัดจันทบุรี ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งให้เข้า ไปอยู่ในเขตพระนคร โดยพระราชทานที่ดินที่ตำบลสามเสนให้เป็นที่ตั้งถิ่นฐาน (พระคณานัม สมณาจารย์, 2511, หน้า 4)

พ.ศ. 2383 (ค.ศ. 1840) เมื่อกองทัพไทยกับกองทัพเขมรได้ร่วมกันขับไล่กองทัพ เวียดนามที่ตั้งอยู่ในเขตแดนเขมร และบังเอิญได้เกิดโรคระบาดขึ้นในกองทัพเวียดนาม พวก เวียดนามได้หนีโรคออกมาสวามิภักดิ์กับเจ้าพระยาบดินทรเดชาประมาณ 1,000 คน สมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทรงโปรดให้พวกเวียดนามนี้ไปอยู่ร่วมกับพวกเวียดนามบางโพ ซึ่งเข้ามาสมัยของเชียงสือ (พระคณานัมสมณาจารย์, 2511, หน้า 5)

พ.ศ. 2390 (ค.ศ. 1847) เรือรบฝรั่งเศสเข้าโจมตีเมืองดานัง (Popkin, 1979, p. xvi)

พ.ศ. 2410 (ค.ศ. 1867) โคลินจีนตกเป็นของฝรั่งเศส (Popkin, 1979, p. xvi)

พ.ศ. 2427 (ค.ศ. 1884) กองกำลังปกป้องของกองทัพฝรั่งเศสได้ถูกตั้งขึ้นที่ Tonkin และ อันนัม (Popkin, 1979, p. xvi)

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

ภาคผนวก ก
แนวการสัมภาษณ์เจาะลึก

แนวการสัมภาษณ์เจาะลึก

1. ลักษณะของชุมชนวัดโรมันคาทอลิกในอดีตจนถึงการสร้างวัดหลังปัจจุบันมีจุดเด่นอย่างไรในประเด็นต่อไปนี้

1.1 ความเชื่อ

1.2 บทบาทพระสงฆ์

2. ความเชื่อเช่นนี้ทำให้กลุ่มคาทอลิกอยู่กันได้อย่างยาวนานอย่างไร

3. ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีมีการปรับความเชื่อในรอบกว่า 300 ปีที่ผ่านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันหรือไม่ เมื่อไร อย่างไร

4. การปรับความเชื่อดังกล่าวมีผลจากปัจจัยอะไร

5. ปัจจัยทางเศรษฐกิจในรอบกว่า 300 ปีที่ผ่านมามีผลอย่างไรต่อการปรับความเชื่อ

6. ปัจจัยทางการเมืองการปกครองในรอบกว่า 300 ปีที่ผ่านมามีผลอย่างไรต่อการปรับความเชื่อ

7. ปัจจัยทางสังคมในรอบกว่า 300 ปีที่ผ่านมามีผลอย่างไรต่อการปรับความเชื่อ

8. ปัจจัยทางการเปลี่ยนแปลงภายในพระศาสนจักรในรอบกว่า 300 ปีที่ผ่านมามีผลอย่างไรต่อการปรับความเชื่อ

9. ชุมชนวัดโรมันคาทอลิกปัจจุบันกำลังเผชิญหน้ากับปัจจัยอะไรบ้างต่อไปนี้

9.1 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

9.2 การเมืองการปกครอง

10. ท่านคิดว่าควรจะรักษาชุมชนวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรีให้เป็นชุมชนแห่งความเชื่ออย่างไรใน

อนาคต